

**Ömeru'l-Fuâdî'nin Menâkıbnâmesine
Göre Şeyh Şâbân-ı Velî'nin Tasavvufî Şahsiyetine
Bir Bakış***

Mustafa AŞKAR**

Özet

Tasavvuf tarihinde bir sûfinin hayatı veya tasavvufî görüşleri söz konusu olduğunda, hakkında yazılmış menâkıbnâmeler kendi eserlerinden sonra önemli bir kaynak olma özelliğine sahiptir. Burada tasavvufî kişiliğinden bahsedeceğimiz Şeyh Şâbân-ı Velî, XVI. yüzyılda Anadolu'da Osmanlı coğrafyasında yaşamış, Halvetiyye tarikatı gibi yaygın bir tasavvuf ekolüne mensup, kendi adıyla bilinen özgün bir kolun kurucusudur. Şâbân-ı Velî (v. 976/1569) hakkında kendi mensuplarından Ömeru'l-Fuâdî (v. 1046/1636), *Menâkıb-ı Şeyh Şâbân-ı Velî* adında geniş bir menâkıbnâme yazmıştır. Burada ilmi ve akademik kriterler içinde bu menâkıbnâmeyle dayalı olarak Şâbân-ı Velî'nin hayatı ve dolayısıyla tasavvufî kişiliği ele alınacaktır.

Anahtar kelimeler: Menâkıb, Menâkıb-ı Şeyh Şâbân-ı Velî, Ömeru'l-Fuâdî, Şeyh Şâbân-ı Velî, Tasavvuf.

From an Academic Consideration of Menâkıbnâme Literature, An Overview of the Mystical Personality of the Sheikh Sha'bân Valî, as Recorded in the Menâkıbnâme by Omar Fuâdî

Abstract

Menâkıbnâme literature holds a special importance in studies on the history of Sufism. This genre documents the lives and thoughts of influential historical Sufi figures and comes right after their own works in terms of providing reliable scholarly materials regarding their legacy. In this article, we focus on the mystical personality of Sheikh Sha'bân Valî (d. 976/1569), a 16th century Ottoman Sufi figure lived in Anatolia. The Sheikh was a noteworthy member of the Khalwatiyya Sufi order. At the same time, he is considered to be the founder of the Sha'bâniyya, a branch of the Khalwatiyya named after him. Omer Fuâdî (d. 1046/1636), a member of this Sufi order, wrote a comprehensive Menâkıbnâme about the Sheikh and entitled it *Menâkıb-i Sheikh Sha'bân Valî*. On the basis of this work, in this article, we analyze the life and thoughts of the Sheikh Sha'bân Valî.

Key words: Menâkıb, *Menâkıb-i Sheikh Sha'bân Valî*, Omar Fuâdî, Sheikh Sha'bân Valî, Sufism.

* Bu metin Kastamonu Üniversitesi tarafından Kastamonu'da 4-6 Mayıs 2012 tarihinde düzenlenen "Uluslararası Şeyh Şa'bân-ı Velî Sempozyumu"nda tebliğ olarak sunulmuştur.

** Prof. Dr., Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (musaskar@hotmail.com)

A. Tasavvuf Tarihi Açısından Menâkıbnâmelerin İlmî Değeri

Arapça “menkabe” kelimesinin çoğulu olan “menâkıb” kelimesi, bir insanın fazîlet, hüner ve meziyet gibi övünülecek vasıflarını ifade eder.¹ Terim, çoğul şekliyle ve bu anlamda daha ilk dönemlerde derlenmeye başlayan hadis külliyyatında göze çarpmaktadır. Bu çerçevede Hz. Peygamber’in ashâbının tarihen sâbit meziyet ve fazîletlerinden bahseden bölümlerin başında çoğunlukla “menâkıb” kelimesine rastlanır.² İlk defa III/IX. yüzyıldan itibaren yazılan hadis kitaplarında Hz. Peygamber’in ashâbının fazîletlerine dair hadisleri ihtiva eden bölümlerin adı olarak “Kitâbu’l-menâkıb” kullanılmaya başlanmıştır. “Menâkıb” kelimesinin ayrıca halifeler hakkında yazılan eserlerde “fazîlet” mânâsında geçtiği görülmektedir. Daha sonra sadece sahâbe hakkında değil, mutasavvıflar ve İslâm büyükleri hakkında yazılmış menâkıbnâmelere de rastlanmaktadır.³

“Menâkıb” kelimesi daha sonraki dönemlerde sadece tasavvufî nitelik taşıyan menâkıb kitapları için kullanılmış, VI/XII. yüzyıldan itibaren tasavvufun tarikatlar şeklinde örgütlenip İslâm dünyasında yaygınlaşmaya başlamasından sonra hemen her tarikatın pîri, tarikatın tanınmış şeyhleri hakkında menâkıb kitapları yazılmıştır. Menâkıb adı dışında ayrıca “tezkiye”, “reşehât”, “makâmât”, “nefehât” gibi farklı isimler de verilmekle birlikte menâkıb niteliği taşıyan eserlerin yazılmasına günümüze kadar devam edilmiştir.⁴

Tasavvufun III/IX. yüzyıldan sonra İslâm dünyasında yaygınlık kazanmasıyla birlikte “menkabe” kelimesi sûfilerin hikmetli sözlerini ve örnek alınacak fazîletli davranışlarını ifade etmek için kullanılmaya başlanmıştır-

1 Âsım Efendi, *Kâmus Tercümesi*, “nkb”, I, 513. “Menkabe” kelimesi dilimizde çok yaygın bir şekilde “menkibe” şeklinde söylenmekte, birçok eserde de dikkat edilmeden böyle yazılmaktadır. Kelime bu şekliyle sözlüklerde mevcut değildir ve doğrusu “menkabe”, çoğulu “menâkıb” olmalıdır.

2 Ahmet Ateş, “Menâkıb”, *İA*, İstanbul: MEB Yay., 1972, VII, 701. Ayrıca bu tür bir örnek için Sahih-i Buhârî’nin *Bâbu Menâkıbi’l-Muhâcirîn* ve *Bâbu Menâkıbi’l-Ensâr* başlıkları altında Hz. Ömer, Hz. Ali, Zübeyr bin Avvam gibi zevât hakkında anlatılan fazîlet ve meziyetler için bk. Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, *Sahihu’l-Buhârî*, Beyrut: Dâru’t-Turâsî’l-Arabî, ts., V, 2-47.

3 Örnek olarak bk. Şemseddin Sivasî, *Menâkıb-ı Çehâr Yâr-i Güzîn*, İstanbul: Takvimhâne-i Âmire Matbaası, 1278, 550 s.; Yusuf Ziya Kırımlı, *Menâkıb-ı Çehâr Yâr-i Güzîn*, Dersaadet 1325, 485+10 s.; İbrahim Lutfi el-Beypazarî, *el-Âsârü’l-Mecidiyye fî Menâkıbi’l-Hâlidîyye*, İstanbul 1257, 158 s.; Abdülhâfız bin Osman el-Kârî, *Cilâü’l-Kulûb ve Keşfü’l-Kurûb bi Menâkıbi Ebî Eyyûb*, İstanbul: Mihan Matbaası, 1298, 61 s.

4 Haşim Şahin, “Menâkıbnâme”, *DİA*, Ankara 2004, XXIX, 112.

tır.⁵ Tasavvuf alanının uzmanları, İslâm dünyasında temâyüz etmiş insanlar hakkında yazılan, batılların "hagiographique" dedikleri kitapları, dinî kahramanların hayat ve maceralarının ele alındığı *Danışmendnâme* ve *Battalnâmeler*, zühd ve takvâsıyla birlikte tarikat kurucuları şeyhlerin menâkıbnâmeleri olmak üzere iki kısma ayrılabilir. görüşündedirler.⁶

Her ne kadar Türk tarihçilerinin büyük çoğunluğu menâkıbnâmeleri olağanüstü olaylarla dolu, gerçeğe ilgisi olmayan eserler görüp, tarihî kaynak kabul etmeseler de, tasavvuf tarihi açısından menâkıbnâmelerin önemi oldukça büyüktür. Menâkıbnâmeler, genellikle tasavvuf tarihinde sûfilerden zuhur eden kerâmetleri anlatan eserler olmakla beraber, bu tür eserlerde ele aldıkları sûfinin hayatıyla ilgili bol malzeme bulmak mümkündür.⁷ Sûfilerin, menkabevî, destanî ve efsanevî mahiyetteki şahsiyetleri ile tarihî ve hakikî şahsiyetleri arasında tabîî olarak farklar ortaya çıkmaktadır. Ancak, tasavvufun kendine has bir mantığı ve düşünme tarzı olduğu da unutulmamalıdır. Mistik muhayyile, mutasavvıfların kimliklerini çoğunlukla olduğundan farklı bir şekilde takdim eder. Ancak, aklın prensipleri, insan psikolojisi, sosyal psikoloji, tarih şuuru, cemiyete hâkim olan kanunlar gibi esaslardan yola çıkanlar, bu tür menâkıbnâmelere dayanarak, yazıldığı döneme ait tarihî, içtimaî, dinî ve insanî gerçekleri tespit ve teşhis edebilirler. Menâkıbnâmelerden faydalanmak sûretiyle bazı tarihî olay ve şahsiyetler hakkında diğer kaynaklarda bulunmayan bilgilere ulaşmak mümkündür. Bununla birlikte nihai ve doğru tespitlere ulaşmak için, olayların mistik muhayyile ve tasavvufun kendi mantığına göre değerlendirilmesinin şart olduğu unutulmamalıdır.

Son dönemin meşhur edebiyat tarihçisi Fuad Köprülü (v. 1966)'nın bu konudaki değerlendirmeleri, menâkıbnâmelerin tarihî önemi hakkında yol göstermektedir. Fuad Köprülü, batı tarihçilerinin kendileri için önemli bir

5 Haşim Şahin, agm, s. 112.

6 Ahmet Eflakî, *Âriflerin Menkıbeleri*, trc. Tahsin Yazıcı, Ankara: MEB Yay., 1995, I, 17. Yazıcı, bu sınıflandırmaya, zühd ve takvâ perdesi altında siyasî cereyan müdâfilerinin hayatlarını anlatan menâkıbnâmeler sınıfını da ekleyerek üçe çıkarır. Ancak bu üçüncü sınıfın fazla bir yekun teşkil etmeyeceği için bu sınıflandırmanın iki ana kategoriye ayrılmasının daha doğru olacağı kanaatindeyiz.

7 Evliyâ menâkıbnâmelerinin tarih açısından önemi için bk. Fuat Köprülü, "Anadolu Selçuklularının Yerli Kaynakları", *Belleten*, 1943, VII, 421-425; Orhan Köprülü, *Tarihi Kaynak Olarak XIV. ve XV. Asırlardaki Bazı Türk Menâkıbnâmeleri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Semineri Ktp., no: 512, İstanbul 1953, 115 s.; Tasavvuf tarihinde menâkıbnâmelerin önemi ve menâkıbnâmelerin tanıtımı hakkında bk. Mustafa Aşkar, *Tasavvuf Tarihi Literatürü*, İstanbul: İz Yay., 2006, s. 190-234.

yer tutan “Légende Hagiographique” denilen menkabelerden çok istifade ettiklerini, ancak bizim, Anadolu evliyâsına ait menâkıb türü kitaplardan, bugüne kadar lâıykıyla istifade edemediğimizi belirtir.⁸ Bu hususta Tahsin Yazıcı’nın görüşü de aynı minvaldedir. Yazıcı, yazıldıkları devrin bir nev’i dinî, içtimâî, ruhî ve siyasî panaroması mahiyetinde olan menâkıbnâmelerin, batı edebiyatında önemli bir yer işgal ettiğini belirtir. Ayrıca Yazıcı, batılıların XIX. asırdan itibaren Avrupalı bilginler ve Hristiyan velilerine dair yazılan bu gibi eserleri ilmî bir tetkik ve tahlile tâbi tutarak onların dinî, tarihî ve içtimâî bakımdan arz ettikleri önemi gösterdikleri hâlde, İslâm velilerine dair yazılan menâkıbnâmelerin gereği gibi tetkik edilemediğini vurgular.⁹

Diğer taraftan Köprülü, sıkı bir tenkit süzgecinden geçirmek şartıyla, tarihî mahiyetten çok uzak, âdeta halk romanı mâhiyetindeki menâkıb kitaplarından, fikrî ve içtimâî tarih yönüyle faydalanmanın ilmî açıdan hiç bir sakıncası olmadığını söyler.¹⁰ Orhan Köprülü de, tarihî kaynak olarak ele aldığı bazı menâkıbnâmelerle ilgili akademik çalışmasında, özellikle siyasî tarihle ilgili kaynakların az olduğu dönemler için menâkıbnâmelerin birinci derecede öneme haiz olduklarını belirtir.¹¹ İslâm Ansiklopedisi’nin “Menâkıb” maddesini yazan Ahmet Ateş, özetle menâkıbnâmelerin gelişimi ve tarih açısından önemini şöyle belirtir

“Tasavvufî fikirlerin İslâm âleminde geniş bir şekilde yayılmasından ve tarikatların kuvvetle teşkilatlanıp, yerleşmesinden sonra, yani V. (XI) asırdan itibaren, Arapça ve sonraları Farsça ve Türkçe büyük bir menâkıb edebiyatı gelişti. Evliyâ menâkıbına dair bu eserler, bir tarih menbaı olarak, ekseriya şüphe ile karşılanmakta ise de, bunların asıl tarihî kaynaklar ile mukayesesinin neticesinde, bir takım hurâfât ve hârikulâdelikler arasında, gâyet mevsuk bilgiler verdikleri de görülür. Bundan başka bu gibi eserlerde, asıl tarihî kaynaklarda hemen hiç bahsedilmeyen, devrin ictimâî ve iktisâdî hayatı ile örf ve âdetlerine dâir bilgilere de bazen çok miktarda tesadüf olunur. Elhâsıl, ciddî ve esaslî bir tarihî tenkide tâbî tutmak şartı ile menâkıba dâir eserlerden, tarih ve edebiyat kaynağı olarak, çok semereli bir şekilde istifade etmek kâbilirdir.”¹²

8 Fuat Köprülü, agm, s. 421.

9 Ahmed Eflâkî, *Âriflerin Menkabeleri*, I, 19.

10 Fuat Köprülü, agm, s. 424.

11 Orhan Köprülü, *Tarihî Kaynak Olarak XIV. ve XV. Asırlardaki Bazı Türk Menâkıbnâmeleri*, s. 7.

12 Ahmet Ateş, “Menâkıb”, *İA*, VII, 702.

Bütün bunlardan anlaşılıyor ki; menâkıbnâmeler, asıl konuları olan mutasavvıfların hayatı ve tasavvuf tarihi için vazgeçilmez birer kaynaktır.

Yine ülkemizde tarih metodolojisi üzerine etüdleri bulunan Zeki Velidi Togan, "Tarih İlminin Kaynakları" başlığı altında menâkıbnâmelere yer verir ve şu görüşleri serdedir

"(...) Menkıbeler de, (...) destanlar gibi, tarihi tetkikât için mühim menba olabilirler. Bu nev'i menkıbeleri yazanların zayıf cihetleri, yani saygı duydukları aziz, evliyâ ve meşâyih'e ait uydurmaları bilhassa hangi merkezlerde döndüğü tesbit edilebiliyor; bu tesbit edildikten sonra uydurmalar sahasının dışında kalan haberler, intikad esaslarına tâbi tutularak, istifade edilirler. Bundan kat'ı nazar bu menkıbeler bu nev'i azizlerin ve şeyhlerin muayyen memleketlerin ahalisinin efkârı üzerindeki tesirlerini gösteren vesikalarlardır. Azizlerin ve şeyhlerin hayatlarına ait teferruatta, onların kerâmetlerine ait hikâyelerde tarihi hâdiselere temas ediliyor."¹³

Görüldüğü gibi Togan, menâkıbnâmelerden gerekli tetkik ve tahlillerden sonra elde edilecek tarihi bilgileri kullanmanın hiç bir mahzuru olmayacağını açıkça belirtmektedir.

Bu alanın uzmanlarından Tahsin Yazıcı'nın menâkıbnâmeler hakkındaki diğer bir değerlendirmesini burada kaydetmenin uygun olacağını düşünüyoruz. Yazıcı, tercümesini yaptığı *Menâkıbu'l-ârifîn*'in müellifi Eflâkî'nin, şeyhini her şeyin üstünde tutan bir tarikat mensubu olarak, şeyhi hakkında yazdığı bu menâkıbnâmede hakikati olduğu gibi yansıtmasının mümkün olamayacağını ifade ettikten sonra, şunları söyler

"Bu hâle, velîlere dair menâkıbnâme yazan müelliflerin hemen hepsinde -ki bunların çoğu menâkıbı yazılan şeyhe ve onun tarikatına mensubtur- rastlanır. Bu itibarla menâkıbnâmelerin daima müsbet bir bilgi ve mantığın ışığı altında okunması lazımdır. Bir menâkıbnâmenin değeri ancak bu şekilde anlaşılır. Bir menâkıbnâmede, hakikatle hemen hemen hiç bağdaşmayan malûmat ise, çok defa müellifin bahsettiği velilerin olağanüstü halleri, yani kerâmetleridir. Menâkıbnâme müellifleri, tıpkı peygamberler hakkında eser yazan birçok eski müellifler gibi, bahsedecekleri şahsiyetlerin, kuvvet ve kudret bakımından diğer insanlardan farklı bir varlık olduklarını göstermek için, ya normal sayılacak hâllerini abartır veya daha önce yaşamış velilerin kerâmetlerini onlara izâfe ederler."¹⁴

Bütün bunlardan anlaşılmaktadır ki, bu alanda eserler ortaya koymuş, son dönem ve günümüz ilim adamları, menâkıbnâmeleri belli ilmî kriter-

13 A. Zeki Velidi Togan, *Tarihte Usûl*, İstanbul: Enderun Kitabevi, 1985, s. 49.

14 Ahmet Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri*, I, 61.

lere tâbi tutmak kaydıyla, tasavvuf tarihi açısından ele almanın sakıncası olmayacağı görüşünde hemfikirdirler.

Diğer taraftan günümüzde, menâkıbnâmelerden sağlıklı ve akademik düzeyde yararlanmamıza ışık tutacak, metodoloji konusunda faydalı olabilecek çalışmalardan birisi de, Ahmed Yaşar Ocak'ın *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler* adlı eseridir.¹⁵ Günümüzde Süreyya Farukî, *Merzifonlu Pirî Baba* menkabesinde bu metodu kullanarak, ortaya başarılı bir çalışma koymuştur.¹⁶

Bu şekildeki bir değerlendirmeden sonra, menâkıbnâmelerin muhteva açısından iki kategoriye ayrıldıklarını gördük. Bunlardan birincisi, baştan itibaren sadece bir şeyhin özellikle de o tarikatın veya kolun kurucusu olan zâtın hayatını ve kerâmetlerini ele alan, ikincisi de bir tarikata mensup ve genelde silsilesinde yer alan tüm halife ve postnişinleri ihtiva eden menâkıbnâmeler tarzında iki sınıfa ayrılabilceğini görüyoruz. Ayrıca menâkıbnâme müelliflerinin hemen hepsinin o şeyhin yakın müridi veya en azından aynı tarikatın mensubu olması dikkat çekicidir. Zaten menâkıbnâmelerin, okunduğu zaman yazarlarının ele aldığı zatı çok seven, ona bağlı ve aşırı sevgi psikolojisiyle kaleme alındığı intibayı veren, yer yer abartılara başvurulmuş bir hâlet-i rûhiye içerisinde yazıldıkları hemen anlaşılmaktadır. Gerçekten çoğu kere olağan üstü ve mânevî olayları inan-dırıcı bir şekilde anlatmak gayesiyle telif edilen bu tür eserleri, tarihî hatalar olarak değerlendirip atıvermek, değerli bilgilerden mahrum kalmak demektir.¹⁷ Biz de, bu çerçevede Menâkıb-ı Şeyh Şâbân-ı Velî'ye göre Şâbân-ı Velî'nin tasavvufî / mânevî şahsiyetini ortaya koymaya çalışacağız.

B. Menâkıb-ı Şeyh Şâbân-ı Velî'nin Tanıtımı

Eserin, Şâbâniyye tarikatının önde gelenlerinden ve beşinci halifesi Ömerü'l-Fuâdî'dir. 1559 yılında Kastamonu'da doğmuştur. Asıl adı, Ömer bin Muhammed el-Kastamonî olup, Fuâdî mahlasıyla meşhur olmuştur. Ömerü'l-Fuâdî, döneminin âlimlerinden ilim tahsil etmiş, iyi derecede Arapça ve Farsça öğrenmiştir. Daha çocuk yaşta iken Şâbân-ı Velî'nin sohbetlerine iştirak etmiş, ondan feyz almıştır. Şeyh vefât ettiği zaman Ömerü'l-Fuâdî dokuz yaşlarındadır. Manzum ve mensur otuza yakın ese-

15 Ankara: TTK Basımevi, 1992, XVIII+130 s.

16 Süreyya Farukî, "The Life Story of An Urban Saint in The Ottoman Empire; Pirî Baba of Merzifon", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, İstanbul 1979, sayı: 32, s. 653-678.

17 Hayrani Altıntaş, "Tasavvuf", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara 1989, XXXI, 82.

ri vardır. Döneminde bazı memuriyet görevlerinde de bulunan Ömeru'l-Fuâdî, 1046/1636 yılında Kastamonu'da vefât etmiş olup, kabri Şeyh Şâbân-ı Velî türbesi hazîresindedir¹⁸.

Ömeru'l-Fuâdî, Menâkıb-ı Şâbân-ı Velî adlı bu eseriyle Şâbân-ı Velî'nin ve Halvetiliğin Şâbâniyye kolunun tanınması ve yayılmasına büyük katkı sağlamıştır. Dönemin kaynaklarında Halvetiliğin diğer kollarıyla ilgili olarak pek çok bilgi varken, Halvetî-Şâbâniliğin pîri Şeyh Şâbân-ı Velî'nin inzivâyı tercih etmesi, Bolu'da Hayreddîn-i Tokâdî (v. 940/1533)'den icâzet alıp, Kastamonu gibi bir ilde irşâd faaliyetinde bulunması sebebiyle fazla tanınmaması Ömeru'l-Fuâdî'yi Şâbân-ı Velî hakkında bir menâkıbnâme yazmaya sevk etmiştir.¹⁹

Ömeru'l-Fuâdî'nin Şeyh Şâbân-ı Velî hakkında yazmış olduğu bu menâkıbnâme, ilim ve tasavvuf çevrelerinde en yaygın eserler arasındadır.²⁰ Çünkü bir tarikat pîri ve büyük bir velî olan Şeyh Şâbân-ı Velî'nin hayatını ve kerâmetlerini ele almaktadır. Menâkıbnâme, Şâbân-ı Velî'nin hayatının tüm safhalarını ele almıyorsa da, mevcut arasında ilk başvurulacak yegâne kaynak olma özelliğine sahiptir. Ömeru'l-Fuâdî, bu menâkıbnâmeyi yazmaktaki maksadını kendisi şöyle anlatır:

"Kastamonu'da medfûn Şeyh Şâbân Efendi hazretlerinin ve halifelerinin menâkıbları ve yüce kerâmetleri yazılmadığından bazı sadık ihvânımız ve bazı evliyâ ve meşâyih-ı kirâm bunlara da bir menâkıbnâme yazılsın diye işaret ettiler. Bu sebepten 1017 (1608) senesinde ihvâna yadigâr olsun arzusuyla ve hazreti sultanın tarikatı ve erkanlarına hizmet addedip, talebeler ve âşıklar dinleyip, mesrûr olduklarında bu çaresizi hayır dua ile ansınlar diye bir geniş menâkıbnâme, herkes anlayabilsin diye Türkçe ve basit ibarelerle, (sonradan) özet bir menâkıbnâme yazılıp, o sultanın menâkıbı ve kerâmetleri ince ayırmasıyla beyân olundu."²¹

Dönemindeki eserlere nispeten oldukça sade yazılan menâkıbnâmenin bilinen en eski nüshası, 1230/1814 tarihli Hâfız Osman el-Hasbî tarafın-

18 Hayatı ve eserleri için bk. İlyas Yazar, "Ömer Fuâdî", *DİA*, İstanbul 2007, XXXIV, 61-63; Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ-yı Ebrâr fî Şerh-i Esmâ-ı Esrâr*, Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar, no: 2308, IV, 9-10; Ömer Rıza Kehhâle, *Mu'cemü'l-Müellifîn*, Beyrut: Mektebetü'l-Müsennâ, ts., VII-VIII, 317; Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1333, I, 118-119; Necdet Yılmaz, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf*, Süfiler, Devlet ve Ulemâ, İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yay., 2001, s. 94-98; İlyas Yazar, "Osmanlı Kültür Şehirlerinden Kastamonu'da Yetişmiş Bir Şâir, Ömeru'l-Fuâdî", *Folklor/Edebiyat*, sayı: 20, 1999/IV, 112-114.

19 İlyas Yazar, "Ömer Fuâdî", *DİA*, XXXIV, 62.

20 Ömeru'l-Fuâdî, *Menâkıb-ı Şeyh Şâbân-ı Velî*, Süleymaniye Ktp., Reşid Efendi, no: 478/1, 90 y.

21 Ömeru'l-Fuâdî, *Menâkıb*, vr. 3^b-4^a. Burada olduğu gibi bundan sonra Ömeru'l-Fuâdî'nin verdiği bilgiler sadeleştirilerek verilecektir.

dan istinsah edilen ve burada esas alınan nüshadır.²² Aslı nesh hattıyla yazılan eserin 1294/1877 tarihli Kastamonu baskılı matbu nüshaları kütüphanelerde yaygındır.²³ Burada yeri gelmişken Ömeru'l-Fuâdî'nin yukarıda belirtilen kendi ifadesine göre başta 1013/1604 tarihinde geniş hâlde yazdığı²⁴ ve sonradan kaybolduğu anlaşılan ilk nüshanın serencâmı ve âkıbeti hususuna değinmek yerinde olur. Ömeru'l-Fuâdî, menâkıbnâmenin giriş kısmında "Sebeb-i tahrîr-i menâkıb" başlığıyla özetle; Ömeru'l-Fuâdî kendisine Şâbân-ı Velî'nin muhibbânından bazı zevâtın Şâbân-ı Velî ve halîfelerinden olan azizlerin menkıbeleri ve kerâmetlerini bir kitap hâline getirilmesi ricasında bulunduklarını ve kendisinin de 1017 (1608) yılında müsvedde olarak yazmaya başladığını belirtir. Yine bu işten vazgeçilmesi uyarılarında bulunanlar olmasına rağmen, ortaya çok geniş bir menâkıbnâme çıktığını, ancak bu ilk nüshanın dilinin çok ağır olduğunu ve herkesin anlamayacağı kaygısıyla, daha fazla okunup ve anlaşılabilmesi için sade ve basit bir Türkçe ile yeni bir menâkıbnâme yazdığını ifade eder.²⁵ Menâkıbnâmenin tamamında dokuz yerde, "Daha fazla bilgi için geniş halde yazdığımız menâkıbnâmeye bakınız" tarzında gönderme yapar.²⁶ Ömeru'l-Fuâdî mevcut menâkıbnâmede ele aldığı bazı konular hakkında bilgi verdikten sonra aynı hususta daha fazla açıklama istenirse Şâbân Efendi âsitânesine hibe edilen ilk geniş menâkıbnâmeye bakılabileceği bilgisini verir. Anlaşılan Ömeru'l-Fuâdî hayattayken bu ilk nüsha dergâhta, dervişlerin elinde tedâvülde olup, okunmaktadır. Aynı şekilde Kastamonulu Sâdık Vîcdânî (v. 1939) tarikat silsilelerini ele aldığı Tomâr-ı Turûk-ı Aliyyeden: Halvetiyye'de

"Menâkıbnâmenin daha bir mufasssalı bulunduğu mensûbîn-i Şâbâniyye lisanında dâir ise de, nerede kaldığı meçhul bulunduğu gibi matbû olan küçüğünü bulmak da kâbil değildir."

ifadeleriyle, menâkıbnâmenin geniş bir nüshasının önceden var olduğu ve günümüzde kayıp olduğuna dair bilgiler verir.²⁷ Yine son dönem müellif-

²² Ömeru'l-Fuâdî, *age*, vr. 1^a-90^a,

²³ Ömeru'l-Fuâdî, *Menâkıb-ı Şerîf-i Pîr-i Halveti Hazret-i Şâbân-ı Velî*, Kastamonu: Kastamonu Vilâyet Matbaası, 1294, 188 s.

²⁴ Ömeru'l-Fuâdî, *Menâkıbnâme*, vr. 40^b.

²⁵ Ömeru'l-Fuâdî, *age*, vr. 3^a-4^a.

²⁶ Ömeru'l-Fuâdî, *age*, vr. 21^b, vr. 41^a (iki defa), vr. 45^a, vr. 45^b, vr. 48^a, vr. 58^b, 61^a, vr. 72^b.

²⁷ Sâdık Vîcdânî, *Tomâr-ı Turuk-ı Aliyyeden: Halvetiyye*, İstanbul: Evkâf-ı İslâmiyye Matbaası, 1338-1341, s. 64.

lerinden ve kendisi de bir Halvetî-Şâbânî olan Hüseyin Vassâf (v. 1929),²⁸ *Sefîne-i Evliyâ* isimli muhalled eserinde

“Şeyh Ömerü'l-Fuâdî hazretleri, alâ rivâyetin Hz. Pîr Efendimiz hakkında iki menâkıbnâme yazmışlar. Biri büyük diğeri muhtasar imiş. Muhtasar olan 1294 (1877) senesinde, nüsha-i aslisinden iktibâsen Kastamonu Matbaasında basılmıştır.²⁹ Bir nüshası kütüphane-i acizânemi tezyîn eder.”

der. Vassâf, verdiği bu bilgilerle menâkıbnâmenin asıl ve geniş nüshasının kayıp olduğunu te'yit etmektedir. Menâkıbnâmenin sözü edilen bu geniş nüshası maalesef günümüzde mevcut değildir. Bu nüsha ile ilgili Kastamonu Kütüphânesi'nden alındığı iddialarından tutun da, bazı zevâtın özel kütüphanelerinde olduğuna dair çeşitli rivayetler aktarılmaktadır.³⁰ Bu bilgiler şimdilik daha fazla tevsik edilmeye muhtaç görünmektedir. Ancak ümidimiz odur ki bu menâkıbnâme -inşâallah- bir gün gün yüzüne çıkar.

28 Hayatında pek çok tarîkattan icâzet almış, “Câmiu't-turûk” diye bilinen Hüseyin Vassâf (v. 1929), 1317/1899 yılının Aralık ayında Şam'dan İstanbul'a gelen, iki ay kadar evinde misafir ettiği Hanefî âlimlerinden ve Şâbânîyye Tarîkatının Bekriyye kolu şeyhlerinden Şeyh Muhammed Sultan Efendi'ye birkaç kişi ile birlikte intisap ettiklerini belirtir. Hazret bu zâttan bir sene sonra da icâzet almıştır (1318/1900). Şeyh Muhammed Sultan Efendi'nin *Sefîne-i Evliyâ*'nın ilgili kısmında hem hayatı hem de Hüseyin Vassâf'a verdiği icâzetin Arapça metni yer almaktadır. Bk. Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, IV, 135-142. Vassâf'la şeyhi Muhammed Sultan Efendi'nin buluşma tarihi Hüseyin Vassâf'la ilgili biyografik bir çalışmada sehven 1314 (1896-97) verilir. Bk. Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı- İsmail Kasap, *Hüseyin Vassâf - Hayatı, Eserleri ve Şiirlerinden Seçmeler*, Ankara: Akçağ Yay., 1999, s. 5. Ayrıca *Divân*'ında Şâbân-ı Velî'ye olan bağlılığını şu beyitle teyit eder:

Benim pîrim mübeccel dest-gîrim Şeyh Şa'bân'dır

İki âlemde elbette zahîrim Şeyh Şa'bân'dır

Bk. Hüseyin Vassâf, *Divân-ı Vassâf*, Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar, no: 2311, s. 40. Yine Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ* adlı eserinde kendisinin tarîkat olarak ilk nisbetinin “Tarîkat-ı Aliyye-i Şâbânîyye” olduğundan iftiharla bahseder. Bk. Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, III, 386.

29 Ömerü'l-Fuâdî, *Menâkıb-ı Şerîf-i Pîr-i Halvetî Hazret-i Şa'bân-ı Velî*, Kastamonu: Kastamonu Vilâyet Matbaası, 1294.

30 Ziya Demircioğlu'nun Şeyh Şâbân-ı Velî ve Postnişinleri adlı çalışmasında “Mufasssal menâkıb kütüphaneden alınmıştır” ifadeleri yer alır (s. 23). Yine menâkıbnâmeyi yüksek lisans tezi olarak tamamlayıp, yayınlayan L. Nihal Yazar, Kastamonu Kütüphanesi eski müdürlerinden Lütfi İkiz'in ifadelerine dayanarak mufasssal menâkıbnâmenin Şeyh Şâbân-ı Velî Postnişini Bolulu İbrahim Şevki terekisiyle Bolu'ya gittiği bilgisine yer verir. Bk. *Halvetiliğin Şa'bânîyye Kolu Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî ve Türbenâme*, s. 49, dipnot. 71/1. Yine aynı yazar, Kastamonu İsmâil Bey Camii imamı Mehmet Tufan Aslan'ın ifadelerine dayanarak Kastamonulu Şeyhülislâm Üryanizâde'nin Küre'ye sürgün giderken şahsî kitaplığında görüldüğünü belirtmektedir. Bk. *age*, s. 49, dipnot 71/2. Kastamonulu son dönem mutasavvıflarından Muhammed İhsan Oğuz (v. 1991), Şâbân-ı Velî ile ilgili çalışmasında bu geniş nüshanın kaybolduğu görüşüne yer verir. Bk. *Hazret-i Şa'bân-ı Velî*, İstanbul: Oğuz Yay., 1995, s. 44.

Menâkıbnâme üzerinde tarihte ve günümüzde yapılan çalışmalara gelince; Şâbân-ı Velî dergâhının son şeyhi Mehmed Atâullah Efendi (Armay) Ömerü'l-Fuâdî'nin menâkıbnâmesine bir zeyl yazmıştır.³¹ Yine Ömerü'l-Fuâdî'den yaklaşık bir asır sonra yaşamış kendi de bir Halvetî olan İbrahim Hâs (v. 1176/1762) 180'den fazla mutasavvıfın hayatını anlattığı *Tezkiretü'l-Hâs* adlı eserinde Menâkıb-ı Şâbân-ı Velî'den aktardığı anlaşılan bilgilerle Şâbân-ı Velî'den bahseder.³² İlgili bölüm Mustafa Tatçı tarafından yayınlanmıştır. Ayrıca menâkıbnâme hakkında iki yüksek lisans tezi yapılmıştır. Bunlardan L. Nihal Yazar tarafından *Halvetiliğin Şa'bâniyye Kolu-Şeyh Şa'bân-ı Velî ve Türbenâme* adıyla tamamlanmış ve ekte transkribi verilerek yayınlanmıştır.³³ İkinci çalışma ise, Ali Okumuş tarafından *Menâkıb-ı Şeyh Şa'bân-ı Velî* adıyla tamamlanmıştır.³⁴ Menâkıbnâme yukarıda da belirtildiği gibi on beşinci postnişini Muhammed Saîf Efendi tarafından 1294/1877 yılında Kastamonu'da yayınlanmıştır.³⁵ Muhammed Safî tarafından sadeleştirilerek yayınlanmıştır.³⁶ Günümüzde ise Muhammed Bedirhan tarafından muhtasar bir tarzda sâde bir dille okuyucuların istifadesine sunulmuştur.³⁷ Nezihe Araz da *Anadolu Evliyaları* adlı popüler çalışmasında menâkıbnâmedeki bazı menkabeleri kendi üslûbu çerçevesinde "Şaban Velî" başlığı altında bir bölüm olarak aktarır.³⁸

Muhteviyatına gelince, Ömerü'l-Fuâdî'nin kendinin de eserin başında belirttiği gibi Menâkıb-ı Şeyh Şâbân-ı Velî, beş bölümden oluşmaktadır.³⁹ Bi-

31 Mustafa Tatçı - Cemal Kurnaz, "Şâbân-ı Velî", *DİA*, İstanbul 2010, XXXVIII, 210.

32 Bk. İbrahim Has, *Tezkiretü'l-Hâs*, Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, no: 4543, vr. 2^a-3^a; 66^a-67^b; 103^a-104^b; 136^a-137^b; 266^a-267^b; Ayrıca bk. Mustafa Tatçı, "Kastamonulu Eren Şâbân-ı Velî ile İlgili Yeni Bilgiler", *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Ankara 2007, s. 309-318.

33 *Halvetiliğin Şa'bâniyye Kolu Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî ve Türbenâme*, Ankara 1985, XI+332 s.

34 *Menâkıb-ı Şeyh Şa'bân-ı Velî*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1998, 128+92 s.

35 Ömerü'l-Fuâdî, *Menâkıb-ı Şerîf-i Pîr-i Halvetî Hazret-i Şa'bân-ı Velî*, Kastamonu: Kastamonu Vilâyet Matbaası, 1294, 188 s.

36 Ömerü'l-Fuâdî, *Menâkıb-ı Şeyh Şa'bân-ı Velî ve Türbenâme*, haz. Muhammed Safî, Kastamonu: Hamle Yayınları, 1998, 165 s. Günümüzde yapılan bir çalışmada da *Menâkıbnâme*'nin Günay Kut tarafından yayınlandığı şeklinde bir bilgi yer alır. Bk. Musa Seyfi Cihangir, *Şeyh Şa'bân-ı Velî Hazretleri'nin Hayatı ve Manevî Silsilesi*, Kastamonu 1997, s. 13. Ancak yaptığımız araştırmalara göre böyle bir eser mevcut değildir. Bir kütüphane kataloğundaki bilginin yayınlanmış eser gibi kaydedilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bk. Günay Kut, *Tercüman Gazetesi Kütüphanesindeki Türkçe Yazmalar Kataloğu*, İstanbul 1989, s. 141.

37 Ömer Fuâdî, *Hazret-i Pîr Şa'bân-ı Velî Menkabeleri*, sad. Muhammed Bedirhan, İstanbul: Nefes Yay., 2011, 207 s.

38 Nezihe Araz, *Anadolu Evliyaları*, İstanbul: Atlas Kitabevi, 1984, s. 302-311.

39 Ömerü'l-Fuâdî, *Menâkıb*, vr. 5^a-5^b.

rinci bölümde, velâyet ve kerâmet hakkında geniş bilgiler verilir.⁴⁰ İkinci bölümde, Şâbân-ı Velî'nin tarîkat silsilesi yer alır.⁴¹ Üçüncü bölüm, Şeyh Şâbân-ı Velî'den önce Kastamonu'da şeyh olan Seyyid Sünnetî Efendi'nin hayatı ve menâkıbları geniş bir şekilde anlatılır.⁴² Dördüncü bölümde ise, Şâbân-ı Velî ve kerâmetlerinin anlatıldığı en geniş bölümdür.⁴³ Beşinci ve son bölümde ise Şâbân-ı Velî'den sonra yerine geçen sırayla Osman Efendi, Kazancı Hayreddin Efendi, Abdülbâkî Efendi, Muhyiddin Efendi olmak üzere, dört halîfesinin hayatları ve kerâmetleri anlatılır.⁴⁴ Menâkıbnâmenin arkasına Ömerü'l-Fuâdî kendi hayatını anlatan bir kısım ekler.⁴⁵ Menâkıbnâmenin orijinal yönü -müellif her ne kadar çocukluk çağında Şeyh Şâbân-ı Velî'ye yetişmiş olsa da- şeyhin döneminde yaşamış olması, olayları ve menkıbeleri birinci ağızlardan kaydetmiş olması eserin ilmî değerini artırmaktadır. Diğer taraftan görebildiğimiz kadarıyla tasavvuf literatüründe gerek yazarının bir ilim adamı olması gerekse eserin ilmî seviyesi onu menâkıbnâmeler arasında önemli bir yere taşımaktadır. Ömerü'l-Fuâdî, menâkıbnâmenin velî ve kerâmet hakkında bilgi verdiği ilk kısımda *İrşâdû'l-mürîdîn*,⁴⁶ *Tezkiretû'l-evliyâ*,⁴⁷ *Mühimmâtü'l-vâsilîn*⁴⁸ gibi kaynaklardan rivayetler bulunsa da, menâkıbnâmeyi çoğunlukla kendi bilgi ve birikimiyle yazmış, şifahî bilgilere dayanmıştır.

Tasavvuf literatüründe, Ömerü'l-Fuâdî'nin yazdığı menâkıbnâmenin, menâkıbnâmeler içerisinde ilmî açıdan en güvenilir ve en sağlıklı olanlarından biri olduğu söylenebilir. Bu güvenilirliğin Ömerü'l-Fuâdî'nin ilmî kişiliğinin de katkısı olduğunu söylenebilir. Halvetiyye'nin Şâbâniye kolu ve Şeyh Şâbân-ı Velî hakkında ilmî prensipler çerçevesinde başvurulabilecek temel kaynaklardan sayılabilir.

40 Ömerü'l-Fuâdî, *age*, vr. 5^b-16^a.

41 Ömerü'l-Fuâdî, *age*, vr. 16^a-23^b.

42 Ömerü'l-Fuâdî, *age*, vr. 23^b-28^a.

43 Ömerü'l-Fuâdî, *age*, vr. 28^a-72^b.

44 Ömerü'l-Fuâdî, *age*, vr. 72^b-87^a.

45 Ömerü'l-Fuâdî, *age*, vr. 87^a-90^a.

46 Şihâbüddîn Ömer bin Muhammed es-Sühreverdi, *İrşâdû'l-mürîdîn ve İncâdû't-Tâlibîn*, Amasya Bayezid Ktp., no: 05 BA 1074, 104^a-128^a. Eser hakkında geniş bilgi için bk. Mustafa Aşkar, *Tasavvuf Tarihi Literatürü*, s. 177-178.

47 Feridüddîn-i Attâr, *Tezkiretû'l-Evliyâ*, haz. Muhammed İsti'lâmî, Tahran: İntişârât-ı Zevvâr, 1374, 919 s. Eser hakkında geniş bilgi için bk. Mustafa Aşkar, *age*, s. 61-63.

48 Bu eserlerin menâkıbnâmelerde sadece adı verilip, müellifi belirtilmediği için bu son eser hakkında tereddüt ettik. Ancak kütüphâne kayıtlarında şu künyede tasavvufî bir eser verilmektedir: Ebû Sâbit Muhammed bin Abdülmelik ed-Deylemî, *Mühimmâtü'l-Vâsilîn*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Ktp., Yazmalar, no: 36909, vr. 119^b-153^b.

C. Menâkıb-ı Şeyh Şâbân-ı Velî'ye Göre Şâbân-ı Velî'nin Tasavvufi Şahsiyeti

Kendisi de bir Şâbânî olan⁴⁹ Harîrîzâde Muhammed Kemâleddin Efen- di (v. 1299/1882)'nin "Kutbu'z-zemân ve Sultânü erbâbi'l-irfân" diye- rek bahsettiği,⁵⁰ tasavvuf erbâbı tarafından Mevlânâ, Hacı Bektâş-ı Velî, Hacı Bayrâm-ı Velî ile birlikte Anadolu'nun dört büyük kutbundan biri diye maruf, Kastamonu halkı tarafından "Hazret-i Pîr" namıyla anılan⁵¹ Şeyh Şâbân-ı Velî, mânevî tasarrufu hâlen devam etmekte olan muta- savvıflardan biridir. Yine o Hüseyin Vassâf'ın ifadesiyle "Tarikat-ı aliyye-i Şâbâniyye, tarîk-ı Halvetî'nin en büyük en mühim şubesidir."⁵² O, aynı za- manda Şâbâniyye kolunun kurucusudur.⁵³

Menâkıbnâme'ye göre Şâbân-ı Velî Taşköprü'de dünyaya gelir.⁵⁴ Doğum

49 Harîrîzâde, *Risâle-i Kenzü'l-Feyz* adlı Halvetî adâb ve erkânından bahsettiği yazma eserin ka- pağına kendinden bahisle "el-Fakîr Muhammed Kemâleddin el-Halvetî eş-Şâbânî el-Bekrî" imzasını koyar. Bk. Harîrîzâde Muhammed Kemâleddin, *Risâle-i Kenzü'l-Feyz*, Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, no: 2621, vr. 1^a-104^b.

50 Harîrîzâde Muhammed Kemâleddin, *Tibyânü vesâil-i hakâik fî beyâni selâsili't-tarâik*, Süley- maniye Ktp., İbrahim Efendi, no: 431, II, vr. 191^b.

51 Sâdık Vîcdânî, *Tomar-ı Turuk-ı Aliyyeden: Halvetiyye*, s. 63.

52 Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, III, 381.

53 Tarikatı ve silsilesi için bk. Harîrîzâde, *Tibyân*, II, vr. 191^b-203^b; Vassâf, *Sefîne*, III, 381-399; a. mlf., "Sâhib-i Tarikat Hazret-i Pîr Şâbân-ı Velî", *Ceride-i Süfiyye*, sayı: 81, III, 348; Sâdık Vîcdânî, *Tomar-ı Turuk-ı Aliyyeden: Halvetiyye*, s. 62-64; Bandırmalîzâde Ahmed Münîp, *Mir'âtü't-turuk*, Dersaadet: Cemal Efendi Matbaası, 1306, s. 36; Mehmed Sâmî es-Sünbülî, *Esmâr-ı Esrâr*, Der- saadet: Cemal Efendi Matbaası, 1316, s. 33; Abdulkadir Abdulkadiroğlu, *Halvetîlik'in Şa'bâniyye Kolu - Şeyh Şa'bân-ı Velî ve Külliyyesi*, Ankara 1991, s. 23-25; Nathalie Clayer, "Sha'bâniyya", *Et*, Leiden: Brill 1997, IX, 155-156; Hans Joachim Kissling, "Halveti Tarikatı-I", trc. M. Serhan Tay- şî, *Bülten - Bilim Sanat Vakfı*, Kasım-Aralık-Ocak 1993-1994, sayı: 32, s. 36-37; Mustafa Tat- çı - Cemal Kurnaz, "Şâbâniyye", *DİA*, XXXVIII, 211-215; Reşat Öngören, *Osmanlılarda Tasav- vuf: Anadolu'da Sufiler, Devlet ve Ulema (XVI. Yüzyıl)*, İstanbul: İz Yay., 2000, s. 87; Kerim Kara, *Karabaş-ı Velî-Hayâtı, Fikirleri, Risâleleri*, İstanbul: İnsan Yay., 2003, s. 168-174; Rahmi Serin, *İslâm Tasavvufunda Halvetilik ve Halvetiler*, İstanbul: Petek Yay., 1984, s. 116-121.

54 Ömerü'l-Fuâdî, *Menâkıbnâme*, vr. 25^b. Sâdık Vîcdânî, Şâbân-ı Velî'nin doğum yeri ile ilgili de- tay bilgiler verir, Hüseyin Vassâf'da bu bilgileri ondan nakille tekrar eder. Buna göre Şâbân-ı Velî, Kastamonu'nun Taşköprü İlçesi Harmancık Mahallesi, Çiftehaçlar Sokağındaki baba- sının evinde dünyaya gelir. Vîcdânî'nin ifadesine göre bu hane yakın zamana kadar mevcut idi. Bu hanenin yanında Şâbân-ı Velî adına bir mescid ve halkın suyu ile teberrük ettiği bir kuyu var idi. Sâbık Adliye Nâzırı Abdurrahman Nureddin Paşa, Kastamonu Valiliği esnasında (1882-1889) burayı ziyaret eder ve o mahalleye Şâbân-ı Velî'nin adını verir. (Sâdık Vîcdânî, *Tomar-ı Turuk-ı Aliyyeden: Halvetiyye*, s. 62; Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, III, 381.) Şâbân-ı Velî'nin adına olan mescid, 1299/1882 tarihli vakfiyesine göre o tarihte mevcuttur ve vak- fiyesi akarından imamına maaş tahsis edildiği belirtilmektedir. (Bk. Abdulkadir Abdulkari- moğlu - Ülkü Ayan Özsoy, *Taşköprü Vakfiyeleri*, Ankara 2005, s. 47-49) 1890 yılında ilçede meydana gelen büyük yangında hasar gören mescid, henüz tamir edilemeden 1927 yılın-

tarihi ile ilgili menâkıbnâmede bilgi geçmemekle beraber günümüz araştırmalarında türbede muhafaza edilen silsilesine dayanarak 886/1481 tarihi verilmektedir.⁵⁵ Şâbân-ı Velî, daha küçükken anadan ve babadan yetim kalır. Mahallesinden ehl-i şefkat bir hanım onu evlat edinmiş ve tahsil çağına gelince, ona ilk önce Kur'ân öğrenmesini sağlar.⁵⁶ Şâbân-ı Velî diğer pek çok mutasavvıfın hayatında olduğu gibi öncelikle tefsir, hadis, fıkıh gibi zahiri ilimleri öğrenmeye önce memleketi Taşköprü'de başlar, sonra Kastamonu'ya gelir.⁵⁷ Doğum tarihi ve ailesi ile ilgili menâkıbnâmede herhangi bir bilgi mevcut değildir.⁵⁸ Bir rivayete göre Kastamonu'nun İsfendiyar mahallesinde kâin Abdürrezzâk Camii türbesinde medfûn Osman oğlu Hoca Velî (v. 918/1512)'den tefsir ve hadis okuyarak kendisinden icâzet alır.⁵⁹ Şâbân-ı Velî'nin evliliği ve ailesi hakkında menâkıbnâmede bir bilgi yer almamaktadır. Akabinde ilmini ilerletmek maksadıyla dönemin ilim merkezi olan İstanbul'a giderek tahsile devam eder.⁶⁰ İstanbul'da Fatih civarında bulunan medreselerden birine yerleşir ve her ilim dalının erbâbını bulur ve onlardan ders okur. Bu durum onun tasavvuf anlayışında Kur'ân ve sünnete bağlılığı noktasında tasavvufî görüşlerinin şekillenmesinde önem arz eder. Tasavvuf tarihinde bunun pek çok örneklerine rastlarız. Mevlânâ Celâleddîn-i Rumî (v. 672/1273) mâneviyat erbâbı olduğu ka-

da ikinci bir yangından da etkilenince kaynak yetersizliği sebebiyle tamir edilemediği için belediye imar bölümünün raporuna istinaden yıkılmıştır. (Bk. Fazıl Çiftçi, *Gönüller Sultanı Hakikat İlminin Üstadı Şâbân-ı Velî*, Kastamonu: Şâbân-ı Velî Kültür Vakfı Yay., 2011, s. 7.) Bizim yaptığımız araştırmaya göre Şâbân-ı Velî'nin mescidi ve doğduğu ev mevcut değildir, ancak boş arsada üzeri betonla kapatılmış bir kuyunun varlığı bilinmektedir. Şu an o civarda bulunan Harmancık Mahalle Camii'nin adı geçen mescidle bir ilişki olmadığı anlaşılmaktadır.

55 Fazıl Çiftçi, *age*, s. 7.

56 Ömerü'l-Fuâdî, *Menâkıbnâme*, vr. 26^a.

57 Ömerü'l-Fuâdî, *age*, vr. 26^a.

58 Mustafa Tatçı ve Cemal Kurnaz, "Şâbân-ı Velî'nin doğum tarihiyle ilgili son dönem kaynaklarının verdiği farklı tarihleri zikreder. Bk. "Şâbân-ı Velî", *DİA*, XXXVIII, 208. Ailesi hakkında Hüseyin Vassâf, Şâbân-ı Velî'nin Yahyâ isminde bir oğlu olduğunu, İstanbul Eyüp Sultan Camii'nde "kürsî şeyhliği"nde bulunduğunu, babasının vefâtıyla Çorumlu İsmâil Efendi'ye intisap ettiğini, 1082/1671 yılında yüz yaşını geçmiş hâlde vefât ettiğini, bu sülâlenin Muntelhâ Efendi, Hacı Mustafa Efendi ve Şâbân Efendi ile babadan oğula devam ettiğini, hepsinin de tarikatta devam ettiklerini, Şâbân-ı Efendi'nin Eyüp'te Hasib Efendi Dergâhı'na postnişinlik yaptığını söyler. Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, III, 397.

59 Abdülkerim Abdulkadiroğlu, *Halvetilik'in Şâbâniyye Kolu - Şeyh Şâbân-ı Velî ve Külliyyesi*, s. 38; Ali Yılmaz, "Şeyh Şâbân-ı Velî", *Sahabeden Günümüze Allah Dostları* içinde, İstanbul: Şule Yay., 1995, VIII, 122; Mustafa Tatçı - Cemal Kurnaz, *age*, *DİA*, XXXVIII, 209.

60 Bk. Harîrîzâde, *Tibyân*, II, vr. 192^a; Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, III, 378; Sadık Vîcdânî, *age*, s. 63.

dar aynı zamanda bir müderris idi.⁶¹ Yine Bayramîlik tarikatının kurucusu Hacı Bayrâm-ı Velî (v. 833/1430), şeyhi Somuncu Baba ismiyle mâruf Şeyh Hâmid-i Velî'ye intisap etmeden önce uzun yıllar Ankara'da Kara Medrese'de müderrislik yapmaktaydı.⁶² Şâbân-ı Velî'nin şeyhi Hayreddîn-i Tokadî (v. 940/1533) İstanbul'a gelip Cemâl-i Halvetî'ye intisap etmeden önce Bursa Muradiye Medresesi'nde müderrislik yapmaktaydı.⁶³ O dönemin mühim şahsiyetlerinden Aziz Mahmûd Hüdâyî (v. 1038/1623) de Bursa Ferhâdiye Medresesi'nde müderris iken Hazret-i Üftâde (v. 988/1580)'ye intisap ederek medresedeki görevinden ayrılmış idi.⁶⁴ Yine Osmanlı dönemi mutasavvıflarından Niyâzî-i Mısırî (v. 1105/1694)'nin uzun yıllar Kâhire'de Câmiu'l-Ezher'de şer'î ilimleri tahsil etmiş ve ondan sonra kendini irşâd edecek bir mürşid arama macerasına koyulmuştur.⁶⁵

Şeyh Şâbân-ı Velî, İstanbul'da bu minval üzere ilim tahsiline devam ederken, tasavvufa ve mânevî ilimlere ilgi duymaya başlar. O tabiatı itibarıyla İstanbul gibi bir memlekette hiç kimseye karışmayıp bazen kendisi gibi yumuşak başlı, sessiz ve ilim ehli insanlarla birlikte olur, bazen de oda kapısını kilitleyip, kendisini kesretten, çokluk ve kalabalıklardan uzak tutarak vahdet köşesinde uzlete çekilir.⁶⁶ Bu durumdan anlaşılıyor ki, o öğrendiği zâhir ilimlerden tatmin olmuyordu. Mâneviyât yolunun isteklisi idi. Onu yeni bir arayışa sevk eden bir iç hâli vardı. Bu durum onu bir mürşid-i kâmil aramaya sevk etti. O da içten gelen bu arzu üzerine İstanbul'da kendini irşâd edecek bir mürşide ihtiyacı olduğunu anlayarak, oradaki şeyhlere durumu arz eder. Ancak aradığı şeyhin oralarda olmadığı ortaya çıktı ve rüyasında memleketine dönmesi söylenir.⁶⁷ Bu tarih muhtemelen 925 (1519)'dir.⁶⁸ Tasavvuf geleneğinde genellikle mâneviyât yolculuğu müridin kendini irşâd edecek mürşidini dış âlemde araması ile başlar. Zâten mânevî âlemde sürececek olan bu sürecin adı da "seyr u sülûk"

61 Bediuzzamân Fûrûzanfer, *Zindegî-yi Mevlânâ Celâleddîn-i Muhammed Belhî*, Tahran: İntişârât-ı Zevvâr, 1382, s. 44.

62 Ethem Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1991, s. 30-31.

63 Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, s. 384.

64 Hasan Kâmil Yılmaz, *Azîz Mahmûd Hüdâyî - Hayatı, Eserleri, Tarikatı*, İstanbul: Erkam Yay., 1990, s. 47.

65 Mustafa Aşkar, *Niyâzî-i Mısırî ve Tasavvuf Anlayışı*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1998, s. 69.

66 Ömeru'l-Fuâdî, *Menâkıbnâme*, vr. 26^b.

67 Ömeru'l-Fuâdî, *age*, vr. 27^a. Ayrıca bk. Muhammed İhsan Oğuz, *Hazret-i Şa'bân-ı Velî ve Mustafa Çerkeşi*, s. 42; Ahmet Yaşar Zengin, *Kastamonu Evliyâları*, İstanbul: Kas-Der Yay., 2000, s. 26-27; Ziya Demircioğlu, *Şeyh Şâbân-ı Velî ve Postnişinleri*, s. 4.

68 Mustafa Tatcı - Cemal Kurnaz, "Şâbân-ı Velî", *DİA*, XXXVIII, 209.

kavramıyla ifade edilir. Tarikatların ilk döneminden başlayarak günümüze kadar pek çok sûfinin mânevî hayata intisâbı böyle başlamıştır. Yûnus Emre, Hacı Bayram-ı Velî, Niyâzî-i Mısırî gibi birçok mutasavvıfın hayatında bunun örneklerini görebiliriz.

Şeyh Şâbân-ı Velî kendine uygun, irşâd edecek bir mürşid arama sürecine girince, gördüğü rüya üzerine İstanbul'dan memleketi Kastamonu'ya hareket eder. Kendine bir iki yol arkadaşı da bularak yaya vaziyette yola çıkarlar. Nihâyet bir akşamüstü Bolu'ya gelerek Halvetiyye'nin Cemâliyye kolunun pîri Cemâl-i Halvetî (v. 903/1498)'nin halifelerinden Hayreddîn-i Tokadî (v. 940/1533)'nin tekkesi yanında bir hana inerler.⁶⁹ Müze kayıtlarına göre bu olay 925 (1519) yılında gerçekleşir.⁷⁰ Tokadî'nin tekkesi Düzce ile Bolu arasında Konrapa'dadır.⁷¹ O esnada yatsı vakti olmak üzereydi ki, arkadaşları hem yatsı namazını kılmak hem de tekkedeki zikri dinlemek için tekkeye gitmeyi teklif ederler. Şâbân Efendi'nin arzusu, Şeyh Efendi ile sabahleyin görüşmektir. Sonunda o da arkadaşlarına uyararak, zikir halkasına katılır. Şâbân Efendi zikirden aldığı mânevî hazdan dolayı kendinde orayı terk edecek güç bulamaz. Arkadaşlarını kalacakları hana gönderir ve sabaha kadar orada kalır. Şâbân-ı Velî içindeki gönül sızısını Hayreddîn-i Tokadî'ye anlatır ve bütün varlığı ile ona bağlanır. Hayreddîn-i Tokadî'ye intisap edip, maddî ve mânevî tüm varlığını ona teslim eder.⁷²

Şâbân-ı Velî'nin Hayreddîn-i Tokadî ile karşılaşması Hüseyin Vassâf (v. 1929) tarafından farklı bir rivayetle aktarılır. Rivayete göre Şâbân-ı Velî, İstanbul'dan memleketine dönerken yolda bir ağaç altında birkaç kişiyi oturmakta görür. Arkadaşı ile birlikte biraz dinlenmek üzere o zevâtın yanına varırlar. Hayreddîn-i Tokadî de oradaki zevâtın arasındadır. Tokadî, sohbet esnasında Şâbân efendiye bir âyet-i kerîmenin tefsirini sorar. Şâbân efendi de kudret-i ilmiyesine göre ve farklı müfessirlerden rivayetle âyete mânâlar verir. Arkasından bir mânâ da Hayreddîn-i Tokadî verir. Verilen bu mânâ karşısında Şâbân Efendi âdeta lâl olur. Ayrılma zamanı gelince yol arkadaşı "Birader haydi gidelim" der. O ise "Kardeşim ben gidemeyeceğim. Bu zâttan ayrılamayacağım. Eğer siz gitmek arzusunda ise-

69 Ömerü'l-Fuâdî, *Menâkıbnâme*, vr. 27^a.

70 Abdulkarim Abdulkadiroğlu, *Halvetilik'in Şa'bâniyye Kolu - Şeyh Şa'bân-ı Velî ve Külliyyesi*, s. 39.

71 Mustafa Tatcı - Cemal Kurnaz, agm, *DİA*, XXXVIII, 209.

72 Ömerü'l-Fuâdî, *Menâkıbnâme*, vr. 27^b.

niz, beni mazur görünüz. Size uğurlar olsun” cevabını verir ve Hayreddîn-i Tokadî’nin halkasına katılır.⁷³

Sefîne-i evliyâ müellifi Hüseyin Vassâf, “Şâbân Efendi’nin Hayreddîn-i Tokadî hazretlerinin ne kadar dâhil-i dâire-i irfanları olduğu malûm değildir” diyorsa da,⁷⁴ *menâkıbnâme*ye göre Şâbân-ı Velî, tam on iki yıl şeyhinin yanında hizmet eder, hilâfet aldıktan sonra memleketi Kastamonu’ya gönderilir.⁷⁵ Hilâfetle Kastamonu’ya gönderildiği tarih 1530-31 yıllarıdır.⁷⁶ Bolu’dan Kastamonu’ya giderken Çağa Kasabasında -şimdiki Yeniçağa- başından geçen şu olay onun görevinin insanların mânevî yönünü eğitmek olduğunu göstermesi açısından mühimdir. Şâbân-ı Velî, yol güzergâhında bulunan bu kasabada kırk vakit kadar kalmaya niyet eder. Burada kaldığı müddet zarfında halkın sevgisini ve hürmetini kazanır. Orada halkın arasından bir kişi şeyhe⁷⁷ “Sofî Dede, bir fakirsin, geçimin için sana para lazımdır. Hem de tenhalığı seviyorsun. Gel bize çobanlık yap, koyunlarımızı güt” der. Şâbân Efendi de ona “Biz Allah’ın emriyle hayvanları değil insanları gütmeye geldik. Hem de kurda kuşa kaptırmıyoruz” diye ince bir işaret ve remizle cevap verince, o adam bu nükteyi anlamadan, “Durma, durma güdüver, Allah kolay getirsin” der.⁷⁸ Şâbân-ı Velî hazretleri bu olayda velîlerin insanların “nefs-i emmâre”lerini terbiye etme vazifesini bir nükte ile belirtmiş olur.

Yine *menâkıbnâme*ye göre Şâbân-ı Velî şeyhinin verdiği hilâfet vazifesini yerine getirmek üzere memleketi Kastamonu’ya gireceği gün, Hacı Bayram Velî’nin tarikat silsilesinden İsâ Dede Efendi dervişlerine “Bolu tarafından Kastamonu’ya kemâl sahibi bir boyacı geliyor, karşılayın” diye işaret eder. Onlar da Bolu’dan gelen yol üzerindeki Derbent ve Suluk isimli yere giderler. Orada görürler ki Halvetî dervişlerinden birisi yaya ve tek başına geliyor. Şâbân-ı Velî onların kendisini karşılamaya geldiklerini bildiği hâlde, hâlini gizler. Neticede dervişler Şâbân-ı Velî ile musâfaha yapar ve konuşurlar. Ancak

73 Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, III, 384. Mustafa Tatçı ve Cemal Kurnaz, Şâbân-ı Velî’nin şeyhi ile buluşmasını, Vassâf’ın anlattığı bu olay esas alınarak aktarılır. Bk. agm, *DİA*, XXXVIII, 209.

74 Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, III, 385.

75 Ömerü’l-Fuâdî, *Menâkıbnâme*, vr. 29^b. Ayrıca bk. İbrahim Hâs, *Tezkiratü’l-hâs*, vr. 136^a.

76 Abdülkerim Abdulkadiroğlu, *age*, s. 40.

77 İbrahim Hâs’ın *Tezkiretü’l-Hâs* adlı eserinde menkabe aynen anlatılır, ancak bu teklifi yapan kimseden halkın arasından biri değil, “ehl-i kurrâ” bir zât olarak bahsedilir. Bk. İbrahim Hâs, *Tezkiratü’l-Hâs*, vr. 266^b; Mustafa Tatçı, “Kastamonulu Eren Şâbân-ı Velî ile İlgili Yeni Bilgiler”, s. 310. Ayrıca bk. a.mlf., İbrahim Hâs-Şabâniye Silsilesi, İstanbul: H Yay., 2008, s. 67-69.

78 Ömerü’l-Fuâdî, *Menâkıbnâme*, vr. 29^b-30^a.

onun ağzından hilâfetine ve kemâlâtına dair bir söz alamazlar. Bunun üzerine dervişler, kendilerinin aradıkları ve şeyhlerinin haber verdiği şahsın o olup olmadığı hususunda tereddüt ederler. İsâ Dede'ye dönüp durumu anlatırlar. İsâ Dede de Şâbân-ı Velî'nin hâlini ve olgunluğunu anlayıp “mübârek olsun” diyerek Şâbân Efendi'nin sırrını saklar.⁷⁹ Bu olayda dikkat çeken nokta, Şâbân-ı Velî'nin Kastamonu'ya gelirken hiç kimseden itibar beklememesi ve şöhretten kaçınması ve kendini gizlemesidir. Bu da onun tam bir sûfî tavrıyla Allah'ın rızasından başka kimseden her hangi bir şey beklemediğinin ve ihlâsının göstergesidir. Menâkıbnâme müellifi Ömerü'l-Fuâdî'nin de belirttiği gibi, İsâ Dede'nin Şâbân-ı Velî'ye “Boyacı” diye hitap etmesi, onun tam bir mürşid-i kâmil olduğuna, insanın “nefs-i emmâre”sindeki kötü sıfatları “Allah'ın boyası”yla nûrâniyete dönüştürme kabiliyetine vurgu yapılmaktadır.⁸⁰

Menâkıbnâmede anlatılan şu olay da onun *fakr* ve *fenâ* makâmında olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Bilindiği gibi Şâbân-ı Velî, Kastamonu'ya geldiklerinde Hisarardı semtinde Seyyid Sünneti Mescidi'ne yakın bulunan Hüsâm Halife'nin yaptırmış olduğu günümüzde mevcut olmayan Cemâleddin Camii avlusuna iner.⁸¹ Şâbân-ı Velî burada ibâdet ve mücâhede ile meşgul oldukları sırada iç kaftanları olan hırkaları kirlenir. Bir zât gelip, ben yıkatayım diyerek hırkayı alır ve hizmetçilerine verir. Onlar da suya koyduklarında hırka ıslanınca parça parça olur ve giyilemeyecek hâle gelir. Bu durumu Şâbân-ı Velî'ye söylediklerinde hiç üzülmez ve tam bir tevekkülle kazaya rızâ gösterip “Hüküm Allah'ındır. Dünyaya uryan geldik uryan gideriz” der.⁸²

79 Ömerü'l-Fuâdî, *age*, vr. 30^b-31^a. Ayrıca bk. İbrahim Hâs, *Tezkiratü'l-Hâs*, vr. 266^b-267^b.

80 Ömerü'l-Fuâdî, *age*, vr. 31^a-31^b.

81 Abdülkerim Abdulkadiroğlu, *age*, s. 40. M. Ziyâeddin Demircioğlu, *Kastamonu Evliyâları* isimli çalışmasında bu camii ile ilgili olarak “10 sene evvel yıkılan Hüsâm Halife'nin yaptırdığı ve Cemâleddin Camii adıyla anılan ve 5-10 sene evvel Vakıflar idaresi tarafından yıkılan camiın avlusuna inmişler ve orada münzevî bir hayat geçirmişler” şeklinde verdiği bilgiye göre, adı geçen eserin baskı yılının 1957 olduğu göz önüne alınırsa, bu camiın kırklı yıllarda yıkıldığı ve günümüzde mevcut olmadığı anlaşılmaktadır. Bk. M. Ziya Demircioğlu, *Kastamonu Evliyâları*, Kastamonu: Doğrusöz Matbaası, 1957, s. 9. Sâdık Vîcdânî, Şâbân-ı Velî'nin Kastamonu'ya ilk geldiğinde Honsalar Mahallesi Camii'ne yerleştiğini, orada vaz u nasihatlerde bulunduğunu kaydederse de, bu tashih edilmesi gereken bir bilgidir. (Bk. Sâdık Vîcdânî, *Tomar-ı Turûk-ı Aliyyeden: Halvetiyye*, s. 63.) Menâkıbnâme'ye göre Şâbân-ı Velî ilk önce Seyyid Sünneti Mescidi'ne yakın Cemâleddin Camii'ne iner. Sonra Honsalar Camii'ne intikal etmiş, oranın yanmasıyla birlikte tekrar Sünneti Mescidi'ne dönmüştür. Hüseyin Vassâf da Vîcdânî'nin verdiği bu bilginin tashih edilmesi gerektiğini ve Ömerü'l-Fuâdî'nin menâkıbnâmede verdiği bilginin doğru olacağı kanaatini belirtir. Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, III, 388.

82 Ömerü'l-Fuâdî, *Menâkıbnâme*, vr. 32^a. Ayrıca bk. İbrahim Hâs, *Tezkiretül-Hakkî*, vr. 136^b.

Menâkıbnâme'ye göre Şâbân-ı Velî bir gün Kastamonu'da Şeyh Yahyâ Şîrvânî'nin bizzat halifelerinden olan ve bir müddet önce vefât eden Seyyid Sünnetî (v. 864/1459)'nin mescidine gider.⁸³ Oranın yaşlıları Sünnetî Efendi'nin vefâtıyla birlikte halvethânelerin kullanılmadığını, oğlunun da çok genç olmasından dolayı seccadesinin boş olduğunu bildirirler. Şâbân-ı Velî, kendisine daha önce yapılan mânevî bir işârete uygun olarak o mescidde isteyenlere zikir yaptırıp, irşâda başlar. Burada zikredilen mânevî işâretle ilgili anlatılan menkabe hayli ilginçtir. Şeyh Sünnetî Efendi, Hisarardı'ndaki dergâhlarında uzun süre irşâd ile meşgul olup pek çok kimseyi mânen yetiştirdikleri hâlde, kendisinden sonra bu mânevî hizmeti sürdürecektir kapasitede irşâd ehliyetine hâiz bir halife yetiştiremediklerinden dolayı, irşâd makamlarının boş kalacağını düşünerek üzüntü duyarlardı. Bir gün yine böyle bir üzüntü hâlindeyken, Hızır gelir ve ona "Ey Seyyid Ahmed, üzülme! Bir süre sonra zamanının kutbu olacak bir zât gelir, makamınıza oturur. Dergâhınızda telkin ve irşâda devam eder" diye müjdeler.⁸⁴ Bu müjde kırk küsur sene sonra gerçekleşmiş, Şeyh Şâbân-ı Velî aynı dergâhta irşâd ile meşgul olmuştur.

Ayrıca Şeyh Şâbân-ı Velî, Sünnetî Efendi'nin halvetgâhında bir erbain çıkarmaya niyet eder. Erbain tamam olunca Şâbân Efendi halk tarafından tanınmaya başlar. Herkes onun takvâ ehli, sâlih, ibadete düşkün, zengin bir tevekkül ehli diyerek kendisine ilgi duyup, halkasına oturmaya başlarlar. Şâbân-ı Velî o mescidde kırk vakte niyet eder ve dostlarından Eyüp Halife her gün yemeğini götürmeyi taahhüt eder. Bir ara bazı engellerden dolayı vazifesini unuttur ve yemek götürmez. Hatırına gelince acele yemek götürüp kendisinden af diler. Şâbân Efendi bu durumda

"Birkaç gündür duvar içinde fare artıkları gördük ve onlar da aç kalmasın diye bize gelen yemeklerin bir kısmını onlara verdik. Hakk'a tevekkül edip, asla halka ihtiyaç göstermedim. Elhamdülillah Hakk'ın nimetleri çok, aç kalmadık."

83 Seyyid Sünnetî Efendi: Asıl adı Ahmed'dir. Sünnetî "sünnete ait" demektir. Kendisi hem Hz. Peygamber'in sünnetleri ile çok meşgul olmalarından hem de Hz. Peygamber'in soyundan olduğu için bunu mahlas olarak almışlar, "Seyyid Sünnetî Efendi" adıyla meşhur olmuşlardır. Sünnetî hazretleri âlim kişiliği yanında âşık meşrep bir zât idi. Anadolu'da ilk önce mâneviyat yoluna girmiş ancak mürşidinin Yahyâ Şîrvânî olduğu işaretiyle yanına gitmiş kısa sürede sülûkunu tamamlayıp, Kastamonu'da irşâda başlamıştır. Kastamonu'ya geldiğinde şimdiki Şâbân-ı Velî Camii'nin olduğu yere Seyyid Sünnetî Mescidi'ni inşâ etmiştir. Mezarları camiin kable tarafında mihrabın hizasındadır. Daha sonradan dikildiği anlaşılan mezar kitâbesinde tahminî olarak vefât tarihi 864/1459 olarak kayıtlıdır. Bk. Ömeru'l-Fuâdî, *Menâkıbnâme*, vr. 23^b-24^a; Abdülkerim Abdulkadiroğlu, *age*, s. 108; Fazıl Çiftçi, *Kastamonu Camileri*, Türbeleri-Diğer Tarihi Eserler, (Kastamonu: Kastamonu Belediye Başkanlığı Yay., 2006, s. 34.

84 Ömeru'l-Fuâdî, *Menâkıbnâme*, vr. 25^a.

der.⁸⁵ Anlaşıyor ki, Allah kendi dostlarını mânevî rızıklarla doyurmaktadır. Onun her hâl u kârda Rabbine şükreden, mütevekkil bir kul olduğunu gösteren bu olay, aynı zamanda onun samimî bir müslüman olduğunu da delilidir.

Menâkıbnâme'ye göre Şâbân-ı Velî'nin yaşadığı o dönemde Kastamonu'da tasavvufî hayat çok canlı idi. O günlerde Kastamonu'da Halvetiyye tarikatından Tarakçızâde Abdurrahman Efendi, yine Ilgaz dağında Şeyh Şamilî silsilesinden Benli Sultan,⁸⁶ Hacı Bayrâm-ı Velî mensuplarından İsâ Dede, Menekşe Dağı mevkiinde Nakşbendiyye'den Mahmut Efendi tasavvufî faaliyetlerini sürdürüyorlardı.⁸⁷ Yine bir menkabenin rivayet kısmında "Hazret-i Mevlânâ dervişlerinden Kastamonulu Urgancızâde demekle maruf Mevlvî Dervîşi Muhammed"⁸⁸ ifadesine dayanarak Mevlvîliğin de var olduğunu söyleyebiliriz. Bu bilgilere göre o dönemde Kastamonu'da Halvetiyye, Mevleviyye, Nakşbendiyye ve Bayramiyye tarikatlarının yaygın olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca günümüzde yapılan bir çalışmada bu tarikatlara ilaveten Kastamonu'da Rifâî, Celvetî, Kadirî, Sa'dî tarikatlarına ait dergâhların da tarih içinde yer aldığı belirtilmektedir.⁸⁹ Son hâliyle 1925 itibariyle tekkelerin kapatılmasına şahit olmuş, Kastamonulu İhsan Ozanoğlu (v. 1981)'nin verdiği bilgilere göre 2 Şâbânî, 5 Sa'dî, 1 Rifâî, 2 Kadirî, 1 Mevlvî, 3 Nakşî dergâhı vardı.⁹⁰

O dönemde bu zevâtla birlikte Şâbân-ı Velî de Ömerü'l-Fuâdî'nin ifade-
siyle: "Amel-i şerîatta ve erkân-ı tarîkatta sıdk ile ziyâde mücâhede ettikleri için" çok meşhur oldu⁹¹ ve dervişlerinin sayısı gün be gün artmaya başladı. O esnâda icrâ-yı tarîkat eyledikleri Seyyid Sünnetî Mescidi hem şehrin di-

85 Ömerü'l-Fuâdî, *Menâkıbnâme*, vr. 32^b-33^a.

86 Asıl adı Muhyiddin olan Benli Sultan, Ebû Şâme lakabıyla bilinirdi. Ebû Şâme, "Ben sahibi" demektir. Hazrete "Ebû Şâme" denmesinden yanaklarının birinde büyük bir ben bulunduğu anlaşılmaktadır. Türbesi, Kastamonu il merkezine 30 km. uzaklıkta, Ankara yolu güzergâhında, Ilgaz Dağlarının kuzey yamaçlarında kendi adıyla bilinen köydedir. Hazret, Şâbân-ı Velî ile akrân olup, aynı dönemde yaşamıştır. Şâbân-ı Velî, hazreti kendi köyüne giderek ziyaret ettiği ve ondan üç-beş yıl önce vefât ettiği bilinmektedir. O halde Benli Sultan'ın vefât tarihi yaklaşık olarak 974/1566 yılları olmalıdır. Bk. M. İhsan Oğuz, *age*, s. 52-54. Ayrıca bk. İhsan Ozanoğlu, *Kastamonu Kütüğü*, İstanbul: Şirket-i Mürettibiye Basımevi, 1952, s. 70.

87 Ömerü'l-Fuâdî, *Menâkıbnâme*, vr. 33^a.

88 Ömerü'l-Fuâdî, *age*, vr. 55^b.

89 Ahmet Yaşar Zengin, *Kastamonu Evliyâları*, İstanbul: Kas-Der Yay., 2000, s. 59-65.

90 İhsan Ozanoğlu, *Kastamonu Kütüğü*, İstanbul: Şirket-i Mürettibiye Basımevi, 1952, s. 63.

91 Ömerü'l-Fuâdî, *age*, vr. 33^b.

şında kalmış hem de dar gelmeye başlamıştı. Çatak Baba lakâbıyla meşhur Hacı Seydi adında muhterem bir zât, Şâbân-ı Velî ve dervişlerinin şehir içindeki Honsalar Camii'ne davet edilmesi fikrini ortaya attı ve bu kabul gördü. Şâbân-ı Velî ve sevenleri Honsalar Camii'ne geldikten sonra dervişlerinin sayısı iyice arttı ve her yerde Şâbân Dede adıyla meşhur oldular.⁹² Bu camiide tefsir ve hadîs dersleri yapardı.⁹³ Bu ilmî toplantılara halk da katılır, kendisini zevkle dinlerlerdi. Bir aralık mahallede yangın çıkmış, Honsalar Camii yanmış idi. Sevenleri kaldığı yeri yeniden inşâ etmek ve ihyâ etmek istedilerse de, "bu yangında bir hikmet vardır diyerek" kabul etmediler.⁹⁴ Bu olaydan sonra Şeyh Şâbân-ı Velî, Hisarardı semtindeki Seyyid Sünnetî Mescidi'ne yeniden döndü ve eşyalarını buraya nakletti. Bu mescidin yerinde şu anda sonradan yapılan Şeyh Şâbân-ı Velî Camii yer almaktadır.⁹⁵

Menâkıbnâme müellifi Ömerü'l-Fuâdî'nin Şâbân-ı Velî'nin tasavvufî / mânevî yönüyle ilgili şu tespitleri konumuzla ilgili olarak önemli bilgiler içermektedir:

"Fenâ ehlinin sultanı ve bekâ ehlinin burhanı olan Şâbân Efendi'nin davranışlarındaki mertebelerinde mânevî fenâ hâli tam bir kemâl üzere idi. Kendilerinde nefsin kötülenmiş huylarından eser kalmamıştı. Süretleri ve zâhirlerindeki mânevî fenâ hâli de kemâl üzere olup, süretleri sîretlerine, fiilleri ve sözleri

92 Aynı yer.

93 İhsan Ozanoğlu, Şâbân-ı Velî'nin ilmî kudretine delâlet eden ve menâkıbnâmede zikredilmeyen şu ilave bilgilere yer verir: "Sünnetî, Cemâlî (Cemâleddin) mescidleri ile Honsalar Camii'nde uzun müddet tefsir okutmuş, Kastamonu ve civar vilâyetlerden toplanan din âlimleri kendisinden çok istifade etmişlerdir. Hattâ ulemâ ellerinde Kadî Beydâvî'nin *Envârü't-tenzîl*'ini tutarken Şâbân-ı Velî'nin metinleri boydan boya ezbere ve hadis okurken de Buhârî'nin *Câmiu's-Sahih*'ini ezberden önünde kitap varmış gibi kelime kelime okuduğu ilim ve tasavvuf erbâbından işitilmiştir." Bk. İhsan Ozanoğlu, *Türk Büyüklerinden Ünlü Bilgin ve Mutasavvıf Şaban-ı Velî Hayatı, Eserleri, Külliyesi*, Kastamonu: Yenises Matbaası, 1966, s. 9-10.

94 Ahmet Yaşar Zengin, *Kastamonu Evliyâları*, İstanbul: Kas-Der Yay., 2000, s. 29.

95 Abdülkerim Abdulkadiroğlu, *age*, s. 108; Fazıl Çiftçi, *Kastamonu Camileri - Türbeleri ve Diğer Tarihi Eserler*, s. 27; Ahmet Yaşar Zengin, *age*, s. 25. Bugünkü camii, 988/1580 yılında Sultan III. Murad'ın mürşidi Şücâ' Efendi tarafından yeniden inşâ edilmiştir. Daha önceden aynı yerde küçük bir mescit yer almaktaydı. Tarikatın faaliyetleri ilk defa bu Şeyh Sünnetî Mescidi'nde başlamıştır. Şeyh Şâbân-ı Velî önceleri bu mescidde ibadet etmiş ve tarikat faaliyetlerini devam ettirmişse de, mescidin o yıllarda şehir dışında kalması sebebiyle halkın talebi üzerine bir süre Honsalar Camii'nde faaliyette bulunmuş, bu caminin yanmasının ardından tekrar Şeyh Sünnetî Mescidi'ne dönmüştür. Şâbân-ı Velî'nin vefâtından sonraki bir zamanda yapıldığı anlaşılan bugünkü camii, aynı zamanda tekkenin tevhidhânesi olarak da kullanılmıştır. Bk. Kemal Kutgün Eyüpgiller, "Şâbân-ı Velî Külliyesi", *DİA*, İstanbul 2010, XXXVIII, 210-211. Ayrıca Hazretin 990/1582 yılında tanzim edilmiş olan vakfiyesi için bk. Mehmed Behçet, *Kastamonu Âsâr-ı Kadîmesi*, İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1341, s. 152-158.

kalplerindeki hallerine uygundu. Aşağılık dünyaya meyilleri yoktu. Aziz asla kendisine resmî bir görev verilmesini ve bir makamda olmayı istemez, halktan kendisine dünyalık nimetler vermelerini beklemezdi. Uzlet köşesinde, tevek-kül ve kanaat makâmında sebat ederdi. İki akçayı bir yere koymaz ve sakla-mazdı. Kendi vücudunun, dervişlerinin ve hizmetkârlarının ihtiyaçlarına, üst başlarına, misafirlerinin nafakalarına harcardı.”⁹⁶

Şeyh Şâbân-ı Velî ehl-i ilim, müteşerrî bir zât olmasına rağmen kendisine sorulan fikhî sorulara cevap vermez, “Bu meseleye cevap vermek bize düş-mez. Fikhın şeyhi olan müftülere düşer. Büyük şeyhler bu tür sorulara, müf-tüye git, sor diye cevap verirlerdi” diyerek işi erbâbına bırakırlardı.⁹⁷ Tasavvufî gelenekte mutasavvıflar bu hassas noktaya riayet ederlerdi. Bu tür bir tavır, Şâbân-ı Velî'nin olgun ve tevâzuuna delâlet etmesi yönüyle mühimdir.

Şeyh Şâbân-ı Velî, dervişlerini mânen eğitirken onların tarikat usul ve âdâbı ile ilgili bilgilerinin artması için Yahya Şîrvânî'den beri Halvetiyye yolunda okuna gelen *Mi'yârü't-tarîk*⁹⁸ isimli tarikatnâme okutturur,⁹⁹ onu esas alır ve tarikat prensiplerinden hiç taviz vermezdi. Bu hususta müridâna şöyle tenbih ederdi:

“Gerçek tâlipler iseniz bu tarikatnâme ile amel edip vird-i şerif ve halvetlerde sebat ediniz. Bunda yazılanlar dışında ne bir nokta amel eksik yapın ne de bir nokta kadar fazlalaştırın. Çünkü tarikimizde okunan vird, velîler sultanı Sey-yid Yahya hazretlerinin huzurunda okunan vird ve yapılan erkândır. Onların huzurunda okunan da Levh-i Mahfuz'da yazılan erkândır.”¹⁰⁰

96 Ömeru'l-Fuâdî, *Menâkıbnâme*, vr. 58^b.

97 Ömeru'l-Fuâdî, *age*, vr. 10^a.

98 Eser, Harîrizâde'nin *Tibyân*'ında Şâbâniyye kısmına “Miyârü't-tarîka” adıyla dercedilmiştir. Bk. Harîrizâde, *Tibyân*, II, vr. 194^a-203^a. *Menâkıbnâmede Mi'yâr-ı Tarîk* şeklinde iki yerde bahsedilir. Bk. Ömeru'l-Fuâdî, *age*, vr. 22^b ve vr. 34^b.

99 Özellikle Halvetiyye tarikatında dervişler tarafından okunan aslı Arapça olan bir tür tarikatnâme, adâb ve tarikat usullerinden bahseden bir eserdir. Esasen Halvetiyye'nin “Pir-i sâni”si Yahyâ Şîrvânî'den beri okunagelen, bir kişinin kaleminden çıkmayan, zaman içinde bir takım eklemeler ve tercümelerle günümüze ulaşmış bir tarikatnâmedir. Döneminde Şâbân-ı Velî tarafından müridlerine özellikle okutturulmuş ve uygulanmıştır. İlk defa Ömeru'l-Fuâdî tarafından tercüme edilmiştir. (Bk. Ömeru'l-Fuâdî, *Mi'yâr-ı Tarîkat*, Milli Ktp., Yazmalar, no: A-951, 140^b-144^b) Aynı silsileden Karabaş-ı Velî (v. 1097/1686), kısmî değişikliklerle Arapça olarak istinsah etmiştir. Risâleyi Şeyh Seyyid Salih Efendi'nin bağhlarından Şeyh Nureddin Efendi (v. 1277/1860) tercüme etmiş, günümüzde bu tercümenin bir nüshası Mustafa Tatçı-Cemal Kurnaz tarafından *Karabaş-ı Velî - Mi'yâr-ı Tarîkat* adıyla, bir başka nüshası da, merhum Kerim Kara tarafından doktora tezinin ekinde sadeleştirerek yayınlanmıştır. Bk. Mustafa Tatçı - Cemal Kurnaz, *Karabaş-ı Velî - Mi'yâr-ı Tarîkat*, Ankara: Alperen Yay., 2002, 142 s.; Kerim Kara, *Karabaş-ı Velî - Hayatı, Fikirleri, Eserleri*, s. 628-671; Mehmet Rıhtım, *Seyyid Yahya Bakuvî ve Halvetilik*, Bakü: Kısmet, 2005, s. 168.

100 Ömeru'l-Fuâdî, *Menâkıbnâme*, vr. 34^b-35^a.

Bu ifadelerden Şâbân-ı Velî'nin tarikat usûlünün uygulanmasında hayli titiz ve müridlerini eğitime hususunda ciddiyet sahibi olduğu anlaşılmaktadır.

Menâkıbnâme de ele alındığı gibi, Şâbân-ı Velî dinin farz, sünnet, müstehap ve âdâbına uymada son derece dikkatli davranır, bunları uygulamada özen gösterirdi. Aynı şekilde hakîkatin ve kemâlin ortaya çıkışının sebebi olan tarikat amel ve âdâbına da öylece dikkat ederdi. Ayrıca tasavvuf erbâbının dilindeki, "Şeriat, tarikatın kabuğudur" sözünün mânâsını

"Şeriat, tarikatın kışırır" demek mecâzen dış kabuğudur demektir. Ancak sakın ha tarikatla hakîkati elde ettikten sonra şeriat artık gereksizdir diyerek ilhâda düşmeyiniz. Badem olgunlaşınca kabuğu soyulur ve dışarı gider. Çünkü istenilen şey çekirdeğidir ve içindeki yağıdır, kabuk ziyan olur ve gereksizdir, şeriat da böyledir" demeyesiniz. Bu söz açıkça yanlış bir inanç, sapıklık ve küfürdür. Her ne kadar bademden kastedilen çekirdeği ise de, ancak kabuğunun varlığı ve sağlamlığı ile badem olur. Kabuğu olmadan badem olmaz."

diyerek meseleye nefis bir izah getirir.¹⁰¹ Müellif de aynı konuda "tarikat şeriatsız, hakikat tarikatsız elde edilemez" diyerek bu hususta son noktayı koyar.

Ömeru'l-Fuâdî'nin Şâbân-ı Velî'nin müridleri arasında hikmet ve ferasetle davrandığına dair ifadeleri ve ilgili örnek şöyledir: "Bütün iş ve amelini Allah rızası için yaparlardı. Yani asla dünya işini amellerine karıştırmazlardı." Şâbân-ı Velî'nin Ali Dede isimli bir halîfesi irşâd etmekte olduğu beldeden bir müddet ayrılır. Ali Dede seccadesini boş bıraktığı için bazı müridleri kendilerine yeni bir halife gönderilmesi talebinde bulunurlar. Şâbân-ı Velî de derin bir incelikle "İrşad ettiği tekkesinde hiç hırkası veya başka eşyası var mı?" diye sorar. Dervişler de vardır cevabını verince

"Dervişler! Bir halifenin yerinde bir postu veya eski bir hasır bile olsa, yerine çarçabuk halife göndermek uygun değildir. Meğerki oradaki halifenin ayrılması kesinleşsin veya tarikat adâbına mugayir bir hâli ortaya çıksın. O takdirde yerine başka biri gönderilir."

der.¹⁰² Hazret böylece nezâketle ve hakîmâne bir usulle çıkabilecek muhtemel fitneyi önlemiş olur.

Menâkıbnâmeye göre Şâbân-ı Velî, Osmanlı medreselerinde yüksek ilmi tahsil yaptığı için sadece halkı değil dönemindeki ilmiye sınıfını da kendine cezbediyor, onları da irşâd ediyordu. Bunlar arasında dönemin Süleymaniye Camii vâizi ve Ebussuud Efendi'nin yakın dostlarından

101 Ömeru'l-Fuâdî, *age*, vr. 38^b-39^b.

102 Ömeru'l-Fuâdî, *age*, vr. 35^a-35^b; Ayrıca bk. İbrahim Hâs, *Tezkiretü'l-Hâs*, vr. 103^b.

Kastamonulu Muharrem Efendi'yi görüyoruz.¹⁰³ Muharrem Efendi önceleri Ilgaz dağında irşâdını sürdüren Benli Sultan'a intisablıyken, şeyhinin vefâtı üzerine Şâbân-ı Velî'ye inâbe etmiştir.¹⁰⁴ Bu zât aynı zamanda Şâbân-ı Velî'nin cenâzesinin techîz ve tekfîn işlemlerini yapmış, namazını kıldırmıştır. Yine o dönemde Mahvî mahlasıyla bilinen Hasan Çelebi,¹⁰⁵ Kastamonu Müftüsü Sofi Muhyiddin Efendi, Kızılzâde Mehmed Efendi, İbrikçizâde Abdî Efendi, Küreli Muhammed Çelebi, İskilibî Abdülbakî Efendi, Bolulu Sinan Efendi Şâbân-ı Velî'ye intisab eden ilmiye sınıfına mensup kimselerdir.¹⁰⁶ Bu da Şâbân-ı Velî'nin avamdan, havassu'l-havasa kadar her sınıftan kimseye irşâd vazifesini yapmış olduğunu gösterir.

Şâbân-ı Velî'ye kendi döneminde itiraz edenler, karşı çıkanlar da olmamış değildir. Ancak o bu tür adâvet besleyenleri de affetmiş, onların âkıbetleri için duâ etmiştir. O dönemde Evliyâ Şucâ adında bir ilim adamı Kastamonu'ya gelir ve talebe okutur. Bu esnada gerek vaazlarında gerekse halk arasındaki konuşmalarında Halvetiyye'nin devrânı hakkında, dolaşısıyla Şâbân-ı Velî hakkında ileri geri konuşmalar yapıyordu. Hatta daha ileri götürerek işi yergiye, aşağılamaya kadar vardırmıştı. Şâbân-ı Velî de onun bu hâlini bildiği hâlde, cevap vermez işi Allah'a havale ederdi. Evliyâ Şucâ bir gün ağır bir hastalığa tutulur ve başına gelenlerin Şâbân-ı Velî hakkında yaptıklarından geldiğini itirafla, çağırıp kendisinden helallik dilemek ister. Dervişler onun Şeyh Şâbân'a yaptıklarını ve söylediklerini hatırlattıkları hâlde Şeyh Şâbân yine onu hoş görerek yanına gider. Ancak Şeyh Şucâ vefât etmiştir. Yine de Şeyh Şâbân ona hakkını helâl eder ve cenazesini kıldırır.¹⁰⁷

103 Şâbân Efendi ile İstanbul'da tanışmış ve beraber ders okumuşlardır. Sofu Mehmed Paşa Dâru'l-Hadis'inde müderris iken Kanunî Sultan Süleyman tarafından Süleymaniye Camii açıldığında vâizlik görevi kendisine tevcih edilmiştir. Kanunî, Süleymaniye Camii'ne iki defa gelir, vaazını dinlerdi. Muharrem Efendi, memleketine gitmek için izin alırken, Kanunî, Şâbân Efendi'ye selam göndermiş, kendisiyle görüşmek arzusunda olduğunu iletti. Dönemin Şeyhülislâm'ı Ebussuud Efendi de Muharrem Efendi'nin vaazlarını muntazaman takip eder, ondan sitayişle bahsederdi. Bk. Fazıl Çiftçi, *Gönüller Sultanı Hakikat İlminin Üstadı Şa'bân-ı Velî*, Kastamonu: Şa'bân-ı Velî Kültür Vakfı Yay., 2011 s. 33.

104 Ömeru'l-Fuâdî, *Menâkıbnâme*, vr. 43^b.

105 Bu zâtın *Menâkıbnâme*'de iki defa tekrar edilen:

Anladım bahr-i bî-payân imiş Şâbân Dede

Küntü kenzen cevherine kân imiş Şâbân Dede

diye başlayan yedi beyitlik nefis bir Medhiyyesi vardır. Bk. Ömeru'l-Fuâdî, *age*, vr. 5^b ve vr. 31^b.

106 Ömeru'l-Fuâdî, *age*, vr. 43^b-44^a.

107 Ömeru'l-Fuâdî, *age*, vr. 47^a-47^b.

Menâkıbnâmeye göre Şeyh Şâbân aklî ve naklî ilimlere derinlemesine vukûfiyeti olmasına rağmen, kendileri ümmî imiş gibi davranırlar, başkaları da kendisini öyle zannederlerdi. Bu yönüyle kendilerini gizler, dışarıdan bakanlar onu okuma yazması olmayan biri olarak bilirlerdi.¹⁰⁸ Bu da onun derin bir mahviyet ve fenâ hâli yaşadığını göstermesi açısından önemlidir.

Şâbân-ı Velî'nin diğer önemli bir yönü de onun sadece insanları değil cinleri de irşâd etme yetkisine sahip olmasıydı. Hz. Peygamber (a.s.) "Rasûlü's-sekaleyn" olduğu gibi o da "Mürşidü's-sekaleyn" idi. Şâbân-ı Velî'nin sadece kendisinin değil tüm halifelerinin cinleri irşâd vazifeleri vardı. İbrâhim Hâs (v. 1175/1762), *Tezkiretü'l-hâs* adlı menâkıbnâmesinde Şâbân-ı Velî'nin cin taifesinden on iki halifesi olduğunu zikreder.¹⁰⁹ Onlar halk arasında cincilik ve muskacılık yapanlardan farklı olarak, Allah'ın isimlerinin kuvvet ile cinleri emirleri altına alır ve onlardan insanlara gelecek zararları defederlerdi.¹¹⁰ Bu sebepten olacak ki, *Sefîne-i Evliyâ* müellifi Hüseyin Vassâf, Şâbân-ı Velî'nin müridanı ile ilgili olarak "Sâlikân arasında cin, peri musallat olmuşları yoktur" der.¹¹¹ Eski kaynaklarda yer almasına karşın günümüz çalışmalarında yer alan Şâbân-ı Velî'nin Allah'tan istediği ve dua ettiği üç husus bu noktada önem arz eder. Rivayete göre Hazret "kutbiyet" makâmına erişince Allah'tan üç şey ister:¹¹²

1. Tarîkatına intisab edenlerden bir kimse seyr u sülûkun sırlarına haberdar olamadan vefât ederse o kimseye son nefesinde, tevhîd-i zât zevkinden ihsan buyrulması,
2. Tarîkat sâliklerinin cin ve peri tasallutundan, bilhassa sihir yapıcılarının sihirlerinden muhafaza olunması,
3. Kıyamete kadar âriflerin eksik olmaması.

Şeyh Şâbân-ı Velî ömrünün sonuna yaklaştığı ve ihtiyarladığı zaman vücutları iyice zayıflamıştı. Tarîkatın pîri Ömer Halvetî (v. 800/1397) gibi halvete çok önem vermiş, ömrünün son yedi senesinde de kendini tamamen ibadete vermişti. Ancak bu esnada insanlardan ve cin taifesinden is-

¹⁰⁸ Ömerü'l-Fuâdi, *age*, vr. 41^a.

¹⁰⁹ İbrâhim Hâs, *Tezkiretü'l-Hâs*, vr. 2^b.

¹¹⁰ Ömerü'l-Fuâdi, *Menâkıbnâme*, vr. 63^b-64^a.

¹¹¹ Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, III, 392.

¹¹² Abdülkerim Abdulkadiroğlu, *age*, s. 43; Fazıl Çiftçi, *Kastamonu Camileri, Türbeleri - Diğer Tarihî Eserler*, s. 33.

tekli olanlarla ilgilenir ve irşâd vazifesini ihmâl etmezdi. Son demlerinde etrafındaki halife ve müridanını çağırıp onlara hâllerine göre nasihatlerde bulundu. Kendisi "Efendim siz bekâ âlemine gidince, tarikat ve müridlerin hâli nice olur" dediklerinde "Kardeşler üzülmeyin, her hâlinizi Allah'a ısmarlayın. İlahî feyz bakımından sonumuz önümüzden daha gürdür" diyerek onları teskin etti.¹¹³ 976 senesi Zî'l-kâde ayının on sekizinci Cuma günü (4 Mayıs 1569) Hakk'a yürüdü.¹¹⁴ Hüseyin Vassâf vefâtına

"Eyledi Şa'bân Efendi azm-i dildâr-ı cinân"

ایلدی شعبان افندی عزم دلدار جنان

şeklinde tarih düşmüştür.¹¹⁵ *Menâkıbnâme*'ye göre Şâbân-ı Velî'nin vefâtı üzerine kırk gün yağmur yağdığı belirtilmektedir.¹¹⁶

Süleymaniye Camii vâizi Muharrem Efendi, cenâzenin yıkanması için suyunu hazırlamış ve halîfelerinden Muzaffer Dede cenazeyi yıkamıştı. Orada bulunan herkes teberrüken Şâbân-ı Velî'nin na'sına sırayla su dök-tü. Uzaktan gelen insanlar namazına yetişebilmesi için Cuma günü ikindi namazına tehir edildi. Bu esnada Muharrem Efendi kürsüye çıkıp vaaz

113 Ömerü'l-Fuâdî, *age*, vr. 65^a.

114 Hazret'in vefât tarihi bizim esas aldığımız Hafız Osman el-Hasbî tarafından istinsah edilen 1230 tarihli *Menâkıbnâme*de sehven "Dokuz yüz altmışaltı" verilmektedir. Ömerü'l-Fuâdî, *Menâkıbnâme*, vr. 65^b. Osmanlı döneminde Kastamonu'da yayınlanan matbû *Menâkıbnâme*de: "Dokuz yüz yetmiş altı" tarihi verilmektedir. Bk. Ömerü'l-Fuâdî, *Menâkıbnâme*, Kastamonu: Kastamonu Vilâyet Matbaası, 1294, s. 91. Hüseyin Vassâf, yukarıda verilen 976/1569 yılını esas almaktadır. Bk. Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, III, 389. Mustafa Tatcı ve Cemal Kurnaz'da 976/1569 tarihini verir. Bk. "Şâbân-ı Velî", *DİA*, XXXVIII, 209. Ayrıca bk. İbrâhim Hâs, *Tezkiratü'l-Hâs*, vr. 67^a; vr. 104^b; 137^b. Biz matbû nüshanın ketebe kısmında belirtilen Ömerü'l-Fuâdî'nin kendi elleriyle yazdıkları nüsha esas alındığı beyanına dayanarak, elimizdeki yazma nüshadaki "Dokuz yüz altmış altı" şeklinde verilen vefât tarihinin istinsah hatası olduğunu kabul ediyoruz. Abdülkerim Abdulkadiroğlu, yaptığı hesaplamalara göre vefât gününün Cuma değil, Çarşamba olduğunu, sevenlerinin cenaze namazına yetişmeleri için defninin Cumaya ertelendiği yorumunu yapmaktadır. Bk. Abdülkerim Abdulkadiroğlu, *age*, s. 44. Günümüz araştırmacılarından Fazıl Çiftçi, hicrî yıl doğru olmakla birlikte miladî yılı olması gereken şekliyle 1569 değil 1568 olarak verir. Bk. *Gönüller Sultanı Hakikat İlminin Üstadı Şa'bân-ı Velî*, s. 58.

115 Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, III, 389.

116 Ömerü'l-Fuâdî, *Menâkıbnâme*, vr. 65^b. Hazretin bağlularından Hüseyin Vassâf bu bilgiyi naklettikten sonra, "Garip bir tesadûf olarak arz edeyim" başlığı ile şu hatırasını aktarır: "Bu satırları yazar iken 11 Haziran 1340 (1924) ve 9 Zî'l-kâde 1342 tarihine ve yevm-i Çarşamba'ya tesadûf etti. Ba'de'l- asr saat onu yirmi geçiyordu. Hava karardı ve lamba yakmaya mecbur oldum Şiddetli bir yağmur yağmaya başladı. Her tarafta kurak tesiriyle sıkıntı vardı. Semâın bükâsı ehl-i arza, Cenâb-ı Pîr hürmetine bâis-i rahmet ü menfaat oldu." Bk. *Sefîne-i Evliyâ*, III, 389.

etti. Vaazında hazretin mânevî yönünden ve ondan gereği gibi istifade edemediklerinden, kıymetini hakkıyla bilemediklerinden bahsetti. Vaazında kendiyile Şâbân-ı Velî arasında geçen şu hâdiseyi zikretti:

“İstanbul’a gitmek için kendisinden izin istediğimde bana, Muharrem kardeş birkaç gün daha buralarda eğlen, namazımı kıl sonra git dedi. Hakîr de ‘Hasta değiller ki, vefât etsinler. Ancak yaşlılığın verdiği bitkinlikle dergâhta oturak olmuşlardır’ diye düşündüm ve kasedettikleri şeye de ihtimâl vermedim. Yirmi gün geçmeden durum ortaya çıktı, cenaze vâkî oldu. Kalanlar size emanet, Kastamonu’da kalmak bize haram oldu.”

diyerek halkla vedalaştı ve ayrıldı.¹¹⁷

Şâbân-ı Velî’nin türbesi vefâtından sonra önemli bir ziyaretgâh olmuş, bu durum günümüze kadar devam edegelmiştir.¹¹⁸ Ömeru’l-Fuâdî’nin ifadelerine göre sadece Müslümanlar değil, Müslüman olmayanlar da Şâbân-ı Velî’nin türbesine kurbanla gelir, hastalarını veya başı dertte olanlar ziyaret eder, hâcet dilerlerdi.¹¹⁹ Şâbân-ı Velî’nin Mevlânâ misali diğer din mensuplarını da etkilemesi, zaman içinde ihtidâlarına vesile olması yönüyle tesirinin gücünü göstermesi açısından mühimdir. Kendisi hayattayken gayr-i müslimlerden duâ isteyenlere onların Müslüman olmaları için duâ ederlerdi.

Şeyh Şâbân-ı Velî türbesi, sadece halk tarafından değil, devlet ricâlî tarafından da ziyaret edilir, türbesi ve külliyesinin tamir ve tecditleri yapılırdı. Bunlar arasında aslen Azdavaylı Sultan Abdülhamid dönemi paşalarından Mahmut Paşa, ilk defa İstanbul’a askerlik vazifesi için giderken Şâbân-ı Velî’nin türbesine uğramış, namaz kılıp, dua etmiştir.¹²⁰ Yine aslen Kastamonu valisi iken ve kendi de bir Halvetî olan Hacı Ali Paşa (v. 1290/1874) vefât ettikten sonra Şâbân-ı Velî türbesi haziyesine defnedil-

117 Ömeru’l-Fuâdî, *Menâkıbnâme*, vr. 67^a-67^b.

118 Türbe’nin inşası ile ilgili Ömeru’l-Fuâdî, *Menâkıbnâmenin zeyli Türbenâme* adındaki eserinde geniş bilgiler verir. Bk. Ömeru’l-Fuâdî, *Türbenâme*, Süleymaniye Ktp., Reşid Efendi, no: 478, vr. 91^a-121^b. Ayrıca bk. Ömeru’l-Fuâdî, *Türbenâme*, Kastamonu: Kastamonu Vilâyet Matbaası, 1294, s. 130-188.

119 Ömeru’l-Fuâdî, *Menâkıbnâme*, vr. 61^a-61^b.

120 Ziya Demircioğlu, *Kastamonu Valileri*, s. 75, dipnot 1. Mahmut Paşa, paşalık payesini aldıktan sonra Şâbân-ı Velî’yi unutmamış, tekkenin tamire muhtaç olduğunu duyunca, bir mühendis göndererek, keşfini yaptırmış ve kendi adamlarından Taşköprülü Nuri Efendi’yi binaların onarımı için görevlendirmiştir. Eski bina yıkılarak yeniden harem ve selamlık esasına göre yeni bir bina yapılmıştı. Başta Şâbân-ı Velî olmak üzere türbenin içinde medfun zevâtın örtüleri yenilenmişti. Paşa gerek türbeye gerek camiye halılar ve seccâdeler hibe etmiş, avizeler astırmıştır. Bk. Ziya Demircioğlu, *age*, s. 75.

miştir.¹²¹ Kastamonu'da 1882-1889 yılları arasında valilik yapan ve aynı zamanda Halvetî olan Abdurrahman Paşa, Cuma geceleri ve Cuma günleri dergâh camiine gider, namazlarını eda ettikten sonra hazîrede medfûn babası Ali Paşa'nın mezarını ziyaret ederdi.¹²² Kendisi de Kastamonulu olan Sâdık Vîcdânî (v. 1939), Şâbân-ı Velî'ye olan muhabbetini şu ifadelerle belirtir:

"Kastamonu vatan-ı sâniyem ve menşeim olmak, sabâvet ve şebâbım kâmilen orada güzêrân olmuş bulunmak sâyesinde belki yüz defadan fazla ziyaretle müşerref olduğum bu türbe-i şerife ehl-i kulûb için bir menba-ı feyz ve aşktır."¹²³

Cumhuriyet dönemi şâirlerinden Süleyman Nazif (v. 1927)'in Şâbân-ı Velî'nin mânevî yönü ile ilgili şu tespitleri önem arz etmektedir. Süleyman Nazif, Kastamonu valisi iken Hz. Pîr'i sık sık ziyaret eder

"Bu zâttan ilmî bir neşve, ledünnî bir haz duymaktan halî olamıyorum. Anlıyorum ki, bu büyük zât gönüller fetheden, hâlâ ruhlarımıza hâkim olan bir mutasavvıftır. Bulanık bir yürekle huzuruna giriyor, tertemiz bir vicdanla lah-dinden uzaklaşıyoruz."

derdi.¹²⁴ Bugün hâlen Anadolu'nun en yoğun dinî ziyaret yerlerinden biri olan Şâbân-ı Velî'nin türbesi, gelenlere derin bir ruhânî haz vermeye devam etmektedir.

Şâbân-ı Velî'nin tarîkatının etki alanına bir göz atacak olursak, kendisi daha hayatta iken Osmanlı topraklarının her bölgesine birer halife göndererek irşâd faaliyetlerini çok geniş bir alana yaymış idi. Menâkıbnâmede üçyüz altmış halife yetiştirdikleri, bunların üç yüzüne kendileri, altmışına da Hz. Peygamber'in dua ettikleri tarzında bir rivayet yer almaktadır.¹²⁵ Bu rivayetlerden anlaşılmaktadır ki, Halvetiliğin Şâbâniyye kolu daha Şâbân-ı Velî'nin hayattayken çok geniş bir coğrafyaya yayılmıştı. Şâbâniyye tarih içinde tek alt kolu olan Karabâşiyye ile devam etmiş,

121 Ziya Demircioğlu, *age*, s. 13, dipnot 1.

122 Ziya Demircioğlu, *age*, s. 15.

123 Sâdık Vîcdânî, *age*, s. 63.

124 İhsan Ozanoğlu bu hususta şu bilgileri aktarır: "Süleyman Nazif, bu tahassürle "Huzûr-ı Pîr'e yüz sür itilâ iderse vîcdânın" şeklinde bir mısra-i berceste söylemiş, bu mısra siyah zemin üzerine altın yaldızla ve ta'lik hattıyla yazılıp türbenin hâlen mevcut olmayan hol kapısının üzerine konulmuştu. Bu levha 1925'de alındı ve diğer eşya gibi ziyana uğratıldı." Bk. *Türk Büyüklerinden Ünlü Bilgin ve Mutasavvıf Şâbân-ı Velî Hayatı, Eserleri, Külliyesi*, s. 13. Burada bahsedilen mısraın beyit olarak tamamı şöyledir:

Bu Şa'bân-ı Velî'dir ki muktedâ-yı feyz-i irfânın

Huzûr-ı Pîr'e yüz sür itilâ ider ise vîcdânın

125 Ömerü'l-Fuâdî, *Menâkıbnâme*, vr. 40^b-41^a.

Karabâşiyye'de Nasûhiyye, Bekriyye, Ârifiyye ve Hüseyniyye olarak devam etmiştir.¹²⁶ Bunlar arasında en yaygın olanı Nasûhiyye'dir.¹²⁷ Daha sonra Nasûhiyye'den Anadolu'da Çerkeşiyye ve Halîliyye alt şubeleri ortaya çıkmış, Çerkeşiyye'den de meşhur Kuşadaviyye ile sürüp gitmiştir.

Diğer taraftan tekkelerin kapatılmasından altı yıl önce (1919), Yeşilzâde Mehmed Sâlih Efendi (v. 1954)'nin İstanbul tekkelerinin bir envanterini kaydettiği *Rehber-i Tekâyâ'sı*nda yirmi altı adet Şâbânî tekkesinin isimleri ve bulundukları bölgeler yer alır.¹²⁸ Bu durumda Şâbân-ı Velî'nin yaşadığı XVI. asırdan itibaren tarikatın son döneme kadar etkisini sürdürdüğü ve yaygınlığını göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca tarikat zaman içinde Anadolu'da Kastamonu, İstanbul, Bolu, Araç, Safranbolu, Gerede, Çerkeş, Mudurnu, Beypazarı, Afyon'da yayılmış; özellikle silsilesinden gelen Şeyh Mustafa Bekrî (v. 1162/1749) vasıtasıyla Şam, Hicaz, Mısır, Cezâyir ve Hindistan'a kadar ulaşmıştır.¹²⁹ Şâbânîyye'den devam eden Bekriyye'nin bir alt kolu olan Semmâniyye'nin Sudan, Güney Asya'da Sumatra, Palembang ve Açe bölgesinde de yaygın olduğunu öğreniyoruz.¹³⁰ Tarikatının bu derece geniş bir coğrafyaya yayılmış olması aynı zamanda Şâbân-ı Velî'nin tasavvufî yönünün etkisini gösterir.

Sonuç

Şâbân-ı Velî, Osmanlı dönemi XVI. yüzyıl mutasavvıfları arasında gerek halk arasında gerekse devlet erkânı tarafından en fazla itibar görmüş ve pek çok insan yetiştirerek tasavvuf tarihindeki haklı yerini almıştır. Kendisinin hiç yazılı eseri olmamasına rağmen, o da Hacı Bayram-ı Velî gibi gönüllere Allah aşkını nakşetmiş, bütün kitapların hedefi olan insân-ı kâmiller yetiştirme hususunda hayatını dine ve insanlığa vakfetmiştir. Sadece yaşadığı dönemde değil günümüze kadar da feyiz ve bereketle-

126 Kerim Kara, *age*, s. 184-186.

127 Geniş bilgi için ayrıca bk. Vahit Göktaş, Üsküdarî Muhammed Nasûhî ve Tasavvufî Görüşleri, Ankara: Yayınevi, 2010, 173 s.

128 Mustafa Aşkar, "Son Dönem Tekke Mecdûlalarından Mehmed Sâlih Efendi'nin Rehber-i Tekâyâ'sı", *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırmalar Dergisi*, yıl: 1, sayı: 3, Nisan 2001, s. 153-154. Abdülkerim Abdulkadiroğlu, Bandırnalı zâde'nin *Mecdûa-yı Tekâyâ'sı*na dayanarak yirmi beş tekkeden bahseder ve liste hâlinde verir. Bk. *age*, s. 26-27.

129 Şâbânîyye'nin yayıldığı coğrafya ile ilgili olarak ayrıca bk. Hüseyin Vassâf, *age*, III, 381; Kerim Kara, *age*, s. 171; İrfan Gündüz, "Bekriyye", *DİA*, İstanbul 1992, V, 371; M. İhsan Oğuz, *age*, s. 43.

130 Ramazan Muslu, *Mustafa Kemâleddin Bekrî ve Tasavvufî Görüşleri*, İstanbul: Erkam Yay., 2005, s. 86.

ri devam etmiş, türbesi ve camii, mâneviyât erbâbı ve dertli gönüllerin ziyâretgâhı olmuştur. Öyle tahmin ediyoruz ki, türbesi Anadolu'da en çok ziyaret edilen ilk beş türbe arasına rahatlıkla girmektedir. Bu onun günümüzde de etkisini sürdürmesini göstermesi açısından mühim bir tespittir.

Şâbân-ı Velî, Halvetiyye gibi bir tarîkatı, çoğunlukla İstanbul merkezli yayılan tarîkat ve kollardan farklı olarak, Anadolu'nun Kastamonu gibi bir bölgesinde o günün coğrafyasında pek çok şehirde yaymış olması ve oralara halife göndermesi, onun tasavvufî etkisini ve şahsiyetinin gücüne delâlet etmesi açısından önemlidir. Yine günümüze kadar onun daha sonraki takipçileri vasıtasıyla dünyanın çok geniş bir bölgesinde yayılmış olması da dikkati câlib bir durumdur. Özellikle onun adına nispet edilen Şâbâniyye kolu, Halvetiyye'nin en yaygın kolu olması yönüyle dikkat çeker.

Şeyh Şâbân-ı Velî, menâkıbnâmedeki bilgilere dayanarak, son derece mahviyet sahibi, şöhretten kaçınan, kendini ümmî olarak hissettiren bir yapıya sahiptir. Kendi döneminde sadece Müslümanların değil çevresindeki Hıristiyanların da dertlerine derman olmuş, onların hidayetlerine vesile olmaya gayret etmiştir.

Kaynakça

- Abdulkadiroğlu, Abdulkarim, *Halvetîlik'in Şa'bâniyye Kolu - Şeyh Şa'bân-ı Velî ve Külliyyesi*, Ankara 1991.
- Abdulkarimoğlu, Abdulkadir - Özsoy, Ülkü Ayan, *Taşköprü Vakfiyeleri*, Ankara 2005.
- Ahmet Eflâkî, Âriflerin Menkıbeleri, trc. Tahsin Yazıcı, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yay., I, 1995.
- Altıntaş, Hayrani, "Tasavvuf", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. XXXI, Ankara 1989.
- Araz, Nezihe, *Anadolu Evliyâları*, İstanbul: Atlas Kitabevi, 1984.
- Aşkar, Mustafa, "Son Dönem Tekke Mecmûalarından Mehmed Sâlih Efendi'nin Rehber-i Tekâyâ'sı", *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, yıl: 1, sayı: 3, Nisan 2001, s. 153-154.
- _____, *Niyâzi-i Mısri ve Tasavvuf Anlayışı*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1998.
- _____, *Tasavvuf Tarihi Literatürü*, İstanbul: İz Yay., 2006.
- Ateş, Ahmet, "Menâkıb", *İA*, İstanbul: MEB Yay., 1972, VII, 701.
- Attâr, Ferîdüddîn, *Tezkiretül-Evliyâ*, haz. Muhammed İsti'lâmî, Tahran: İntişârât-ı Züvvâr, 1374.
- Bandırmalızâde Ahmed Münib, *Mir'âtu't-turuk*, Dersaadet: Cenal Efendi Matbaası, 1306.
- Beypazarî, İbrahim Lutfi, *el-Âsârü'l-mecîdiyye fi menâkıbi'l-Hâlidîyye*, İstanbul 1257.

- Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1333, I, 118-119.
- Cebecioğlu, Ethem, *Hacı Bayram Veli*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1991.
- Cihangir, Musa Seyfi, *Şeyh Şa'bân-ı Veli Hazretleri'nin Hayatı ve Manevî Silsilesi*, Kastamonu 1997.
- Clayer, Nathalie, "Sha'baniyya", *EI*, Leiden: Brill, 1997, IX, 155-156.
- Çiftçi, Fazıl, *Gönüller Sultanı Hakikat İlminin Üstadı Şa'bân-ı Veli*, Kastamonu: Şa'bân-ı Veli Kültür Vakfı Yay., 2011.
- _____, *Kastamonu Camileri, Türbeleri - Diğer Tarihî Eserler*, Kastamonu: Kastamonu Belediye Başkanlığı Yay., 2006.
- Demircioğlu, Ziya, *Kastamonu Evliyalari*, Kastamonu: Doğrusöz Matbaası, 1957.
- _____, *Kastamonu Valileri*, Kastamonu: Doğrusöz Matbaası, 1973.
- _____, *Şeyh Şa'bân-ı Veli ve Postnişinleri*, Kastamonu: Doğrusöz Matbaası, 1983.
- Deylemî, Abdülmelik, *Mühimmâtü'l-vâsilin*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Ktp., Yazmalar Bölümü, no: 36909, vr. 119^b-153^b.
- Eyüpgiller, Kemal Kutgün, "Şâbân-ı Veli Külliyesi", *DİA*, İstanbul 2010, XXXVIII, 210-211.
- Faruqî, Süreyya, "The Life Story of An Urban Saint in The Ottoman Empire; Pîrî Baba of Merzifon", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, İstanbul 1979, sayı: 32, s. 653-678.
- Fürûanfer, Bediüzzamân, *Zindegi-yi Mevlânâ Celâleddîn-i Muhammed Belhî*, Tahran: İntişârât-ı Zevvâr, 1382.
- Göktaş, Vahit, *Üsküdarî Muhammed Nasûhî ve Tasavvufî Görüşleri*, Ankara: Yayınevi, 2010.
- Gündüz, İrfan, "Bekriyye", *DİA*, İstanbul 1992, V, 371.
- Harîrizâde Muhammed Kemâleddin, *Risâle-i kenzü'l-feyz*, Süleymaniye Ktp., H. Mahmud Efendi, no: 2621, vr. 1^a-104^b.
- _____, *Tibyânü vesâilü'l-hakâik fî beyânî selâsili't-tarâik*, Süleymaniye Ktp., İbrahim Efendi, no: 431, II, vr. 191^b.
- Hüseyin Vassâf, "Sâhib-i Tarikat Hazret-i Pîr Şâbân-ı Veli", *Ceride-i Sûfiyye*, sayı: 81, III, 348.
- _____, *Sefîne-i Evliyâ-yı Ebrâr fî Şerh-i Esmâr-ı Esrâr*, Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar, no: 2307, III, 386.
- İbrahim Has, *Tezkiretü'l-Hâs*, Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, no: 4543, vr. 2^a-3^a; 66^a-67^b; 103^a-104^b; 136^a-137^b; 266^a-267^b.
- Kara, Kerim, *Karabaş Veli - Hayatı, Fikirleri, Risâleleri*, İstanbul: İnsan Yay., 2003.
- Kârî, Abdülhâfız bin Osman, *Cilâü'l-kulûb ve keşfü'l-kürûb bi menâkibi Ebî Eyyûb*, İstanbul: Mihran Matbaası, 1298.
- Kehhâle, Ömer, Rıza, *Mu'cemü'l-müellifin*, VII-VIII, Beyrut: Mektebetü'l-Müsennâ, ts.
- Kırımı, Yusuf Ziya, *Menâkıb-ı Çehâr Yâr-i Güzîn*, Dersaadet 1325.
- Kissling, Hans Joachim, "Halvetî Tarikatı-I", trc. M. Serhan Tayşi, *Bülten Bilim Sanat Vakfı*, Kasım-Aralık-Ocak 1993-1994, sayı: 32, s. 36-37.
- Köprülü, Fuat, "Anadolu Selçuklularının Yerli Kaynakları", *Belleten*, 1943, VII, 421-425.

- Köprülü, Orhan, *Tarihi Kaynak Olarak XIV. ve XV. Asırlardaki Bazı Türk Menâkıbnâmeleri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Semineri Ktp., no: 512, İstanbul 1953.
- Kut, Günay, *Tercüman Gazetesi Kütüphanesindeki Türkçe Yazmalar Katalogu*, İstanbul 1989.
- Mehmed Behçet, *Kastamonu Âsâr-ı Kadîmesi*, İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1341.
- Muslu, Ramazan, *Mustafa Kemâleddin Bekrî ve Tasavvufî Görüşleri*, İstanbul: Erkam Yay., 2005.
- Ocak, Ahmed Yaşar, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler*, Ankara: TTK Basımevi, 1992.
- Oğuz, M. İhsan, *Hazret-i Şa'bân-ı Velî ve Mustafa Çerkeşi*, İstanbul: Oğuz Yayınları, 1995.
- Okumuş, Ali, *Menâkıb-ı Şeyh Şa'bân-ı Velî*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1998.
- Ozanoglu, İhsan, *Kastamonu Kütüğü*, İstanbul: Şirket-i Mürettebiye Basımevi, 1952.
- _____, *Şa'bân-ı Velî Hayatı, Eserleri ve Külliyesi*, Kastamonu 1966.
- _____, *Türk Büyüklerinden Ünlü Bilgin ve Mutasavvıf Şaban-ı Velî Hayatı, Eserleri, Külliyesi*, Kastamonu: Yenises Matbaası, 1966.
- Ömerü'l-Fuâdî, *Hazret-i Pîr Şâbân-ı Velî Menkabeleri*, sad. Muhammed Bedirhan, İstanbul: Nefes Yay., 2011.
- _____, *Menâkıb-ı Şerîf-i Pîr-i Halvetî Hazret-i Şâbân-ı Velî*, Kastamonu: Kastamonu Vilâyet Matbaası, 1294.
- _____, *Menâkıb-ı Şeyh Şa'bân-ı Velî ve Türbenâme*, haz. Muhammed Safi, Kastamonu: Hamle Yay., 1998.
- _____, *Menâkıb-ı Şeyh Şâbân-ı Velî*, Süleymaniye Ktp., Reşid Efendi, no: 478/1.
- _____, *Menâkıbnâme*, Kastamonu: Kastamonu Vilâyet Matbaası, 1294.
- _____, *Mi'yâr-ı tarikat*, Milli Ktp. Yazmalar, No: A 951, 140^b-144^b.
- _____, *Türbenâme*, Kastamonu: Kastamonu Vilâyet Matbaası, 1294.
- _____, *Türbenâme*, Süleymaniye Ktp., Reşid Efendi, no: 478, vr. 91^a-121^b.
- Öngören, Reşat, *Osmanlılarda Tasavvuf: Anadolu'da Sufiler, Devlet ve Ulema (XVI. Yüzyıl)*, İstanbul: İz Yay., 2000.
- Rıhtım, Mehmet, *Seyyid Yahya Bakuvi ve Halvetilik*, Bakü: Kısmet, 2005.
- Sâdık Vîcdânî, *Tomar-ı Turuk-ı Aliyyeden: Halvetiyye*, İstanbul: Evkâf-ı İslâmiyye Matbaası, 1338-1341.
- Serin, Rahmi, *İslâm Tasavvufunda Halvetilik ve Halvetiler*, İstanbul: Petek Yay., 1984.
- Sühreverdi, Şihâbüddîn Ömer bin Muhammed, *İrşâd-ü'l-mürîdîn ve incâd-ü't-tâlibîn*, Amasya Bayezid Ktp., no: 05 BA 1074, 104^a-128^a.
- Sünbülî, Mehmed Sâmî, *Esmâr-ı Esrâr*, Dersaadet: Cemal Efendi Matbaası, 1316.
- Şahin, Haşim, "Menâkıbnâme", *DİA*, Ankara 2004, XXIX, 112.
- Şemseddin Sivasî, *Menâkıb-ı Çeharyâr-i Güzîn*, İstanbul: Takvimhâne-i Âmire, 1278.
- Tatcı, Mustafa, "Kastamonulu Eren Şâbân-ı Velî ile İlgili Yeni Bilgiler", *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Ankara 2007, s. 309-318.
- _____, Kurnaz, Cemal, *Karabaş-ı Velî - Mi'yâr-ı Tarikat*, Ankara: Alperen Yay., 2002.

- _____, Kurnaz, Cemal - Kasap, İsmail, *Hüseyin Vassâf - Hayatı, Eserleri ve Şiirlerinden Seçmeler*, Ankara: Akçağ Yay., 1999.
- _____, Kurnaz, Cemal, "Şâbân-ı Velî", *DİA*, XXXVIII, 209.
- Togan, A. Zeki Velidi, *Tarihte Usûl*, İstanbul: Enderun Kitabevi, 1985.
- Yazar, İlyas, "Osmanlı Kültür Şehirlerinden Kastamonu'da Yetişmiş Bir Şâir, Ömeru'l-Fuâdi", *Folklor/Edebiyat*, sayı: 20, 1999/4, s. 112-114.
- _____, "Ömer Fuâdi", *DİA*, İstanbul 2007, XXXIV, 61-63.
- Yazar, L. Nihal, *Halvetîliğ'in Şa'bâniyye Kolu Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî ve Türbenâme*, Ankara 1985.
- Yılmaz, Ali, "Şeyh Şâbân-ı Velî", *Sahabeden Günümüze Allah Dostları içinde*, XVIII, İstanbul: Şule Yay., 1995.
- Yılmaz, Hasan Kamil, *Azîz Mahmûd Hüdâyî - Hayatı, Eserleri, Tarîkatı*, İstanbul: Erkam Yay., 1990.
- Yılmaz, Necdet, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf: Sûfiler, Devlet ve Ulema (XVII. Yüzyıl)*, İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yay., 2001.
- Zengin, Ahmet Yaşar, *Kastamonu Evliyâları*, İstanbul: Kas-Der Yay., 2000.